



ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ



ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 46 - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2014

Επιστροφές Αλκιβιάδου 229
185 36 Πειραιάς



σελ. 4



σελ. 8



σελ. 19



σελ. 20

- 3** ΓΝΩΜΗ: Μια πρωτοβουλία ιστορικής μελέτης της εγκατάστασης των Χιωτών στον Πειραιά
Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου, Προέδρου «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά»
- 4** Αρχιτεκτονικά
Σαντορίνη: Μια ιδιαίτερη παραδοσιακή Αρχιτεκτονική
Του Γιώργου Γάρδα, Αρχιτέκτονα Μηχανικού - Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.
- 8** Αρχαιογνωστικά
Οι καταστροφές στην Αρχαιότητα
Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων
- 13** Πέντε νέοι Βασιλικοί τάφοι ήρθαν στο φως στις Αιγές.
- 14** Ο αρχαίος Πειραιάς δεν έληγε το νερό... νεράκι
Της Σοφίας Στυλιανού (Αναδημοσίευση από το «Ποντίκι»)
- 16** Αρχαιολογικό Πανόραμα από την Ελλάδα και τον κόσμο
Επιμέλεια, Κωστή Μανωλάκη
- 18** Ιστορικά
Μουνιχία, Μουνιχίων, Μούνιχος
Του Μιχάλη Βλάχου, Δικηγόρου ε.τ.
- 20** Ματιές στην ιστορία της πόλης
Πλατεία Πηγιάδας - Μεταβολή στην όψη και στην ιστορία της
Του Δημήτρη Κρασνικοβδάκη, ερευνητή Πειραιϊκής ιστορίας
- 23** Βιβλιοπαρουσίαση
Επιμέλεια Γεράσιμος - Νικόλαος Μπουγάς
- 24** Εν τέλει... Σχολιογραφικά

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”
Αθικβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς • Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

• ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 46 - Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2014

ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Μουσών 66, 185 34 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4130939

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΑΡΔΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.

Τα ευνοπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις
απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΑΤΕΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.
Κολλοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ
Τηλ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Λεπτομέρεια σε μία από τις θεικές ρηκίνθους που βρέθηκαν σε έναν βασιλικό τάφο στις Αιγές

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοραή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούνη 31

Βιβλιοπωλεία:

- ΑΙΓΗΙΣ: Βασ. Γεωργίου Α' 11, Πειραιάς
- ΝΕΟΣ ΚΥΚΛΟΣ: Καραοδή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
- PASSPORT: Καραϊσκού 119, Πειραιάς
- ΣΤΑΧΥ: Προξενίου 121 και Τσαμαδού 57

Μια πρωτοβουλία ιστορικής μελέτης της εγκατάστασης των Χιωτών στον Πειραιά



ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Προέδρου του Συλλόγου

**"Οι Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου,
Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά"**

Η νεώτερη ιστορία της συγκρότησης της πόλης του Πειραιά είναι μια ιστορία μετακινήσεων από νησιώτες, Μανιάτες κ.ά. Ο πυρήνας του Πειραιά τα πρώτα χρόνια μετά το 1835 αποτελούνταν από ένα μωσαϊκό πληθυσμιακών ομάδων με διαφορετική τοπική προέλευση, διαφορετικές κοινότητες και διαφορετικές συνήθειες, ακόμη και διαφορετικές τοπικές διαλέκτους. Στην ουσία ο Πειραιάς αποτελεί μια ενότητα παροίκων. Επομένως για να μελετήσει κανείς την ιστορία του Πειραιά δεν μπορεί να παραβλέψει αυτή την ιδιομορφία της πόλης μας. Έχει ενδιαφέρον να δει κανείς την εξέλιξη κάθε τέτοιου τοπικής ενότητας μέσα στο γίνεσθαι της πόλης, καθώς και τη συμβολή της στη γενικότερη οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη. Ανοίγοντας λοιπόν ένα τέτοιο κύκλο ιστορικών μελετών αρχίζουμε με τη συμβολή των Χιωτών που αποτέλεσαν και από τους πρώτους κατοίκους του Πειραιά.

Πιστεύω ότι ο Σύλλογος «Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά» έχει και ένα ευρύτερο πολιτιστικό ρόλο και στηρίζει προσπάθειες που αναδεικνύουν και πλευρές της ιστορίας της παράδοσης και του πολιτισμού του νεώτερου Πειραιά. Έτσι λοιπόν πήρα την πρωτοβουλία και ως μέλος του "Ιδρύματος ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΚΟΣ-Διεθνές Κέντρο Ναυτικής Έρευνας και Παράδοσης" και πρότεινα στο "Ιδρυμα ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΚΟΣ" την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, η οποία θα καταγράψει και θα αναδείξει μέσα από τις αρχειακές πηγές και τα δημοσιεύματα εφημερίδων και περιοδικών το χρονικό της εγκατάστασης στον Πειραιά των Χιωτών, των Κρητών, των Μανιατών, των Κυκλαδίων κλπ. ως και την συμβολή τους στην δημιουργία της πόλης.

Το "Ιδρυμα ΜΑΡΙΑ ΤΣΑΚΟΣ" και προσωπικά ο εφοπλιστής κ. Παναγιώτης Τσάκος έκανε ευχαρίστως αποδεκτή την πρόταση μου δίδοντας μάλιστα σχετική προτεραιότητα στην υλοποίησή της ανάμεσα στο πολυποικίλο εθνικό και διεθνές πρόγραμμα πρωτοβουλιών και εκδηλώσεων του Ιδρύματος, αποδεικνύοντας το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του για τον Πειραιά. Αναφέρουμε εδώ μερικά ενδεικτικά στοιχεία που αφορούν στην εγκατάσταση των Χιωτών στον Πειραιά από την δημιουργία της πόλης μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η Καταστροφή και η Διασπορά των Χιωτών δημιουργεί μια ιδιότυπη κατάσταση ενός πληθυσμού με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ευμετάβλητη τοπική και πολιτική ένταξη. Οι προσπάθειες δημιουργίας μιας νέας πατρίδας χαρακτηρίζουν την πρώτη φάση των Χιωτών. Η πρώτη περίοδος ανάπτυξης της πόλης, ως το 1860, δίνει τα πιο ασφαλή τεκμήρια για την ανανέωση των ιδρυτών και πρώτων κατοίκων της πόλης ως Χίων. Έκτοτε η ανάπτυξη μιας Πειραικής ταυτότητας, η συρροή νέων κατοίκων από το νησί, η μετακίνηση κάποιων Χιωτών (πχ Κοντόσταυλοι) στην Αθήνα και η αλληλεγγύη των επωνύμων μέσα από επιγαμίες δυσκολεύουν την καταγραφή των Χιωτών. Η απελευθέρωση της Χίου, ο πόλεμος και η Μικρασιατική καταστροφή συντελούν ώστε ουσιαστικά να μιλάμε για μία άλλη Χίο, άλλη Πειραιά και άλλη Ελλάδα.

Η πορεία της ίδρυσης μιας νέας πατρίδας στην Αττική περιγράφεται από τις γνωστές εκδόσεις του Χιακού Αρχείου, του αρχείου Ράλη και των αρχείων της Παλιγγενεσίας και της Καποδιστριακής ως τον Όθωνα περίοδο. Η συγκριτική εξέταση και ενοποίηση των πληροφοριών των τριών αρχειακών συνόλων και των αντίστοιχων πληροφοριών από την Χίο καθιστά κατανοητό το προσωπικό και ιστορικό υπόβαθρο των ιδρυτών του Χιακού Δήμου του Πειραιά.

Τα σχετικά με την ίδρυση τα παρακολουθούμε καταληπτικά από το Αρχείο του Δήμου, τις νομοθετικές πράξεις και τα σποραδικά αρχεία, κυρίως στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, από την πλευρά της διοίκησης. Για δεκαετίες το Αρχείο του Δήμου αποτελεί την κατ' εξοχήν πηγή που επιτρέπει με την επικουρία των Γενικών Αρχείων του Κράτους την παρακολουθήση των Χιωτών στην επαγγελματική, εκπαιδευτική, πολιτική και οικογενειακή τους εξέλιξη.

Το πώς οι Χιώτες ξεχωρίζουν από τους άλλους δημότες ή παροίκους στον

Πειραιά αποτελεί μία σύνθετη διαδικασία που οδηγεί στη δημιουργία μιας μεγάλης βάσης δεδομένων για τους Χιώτες καθώς και στην ανασύσταση των γενεαλογικών τους δένδρων.

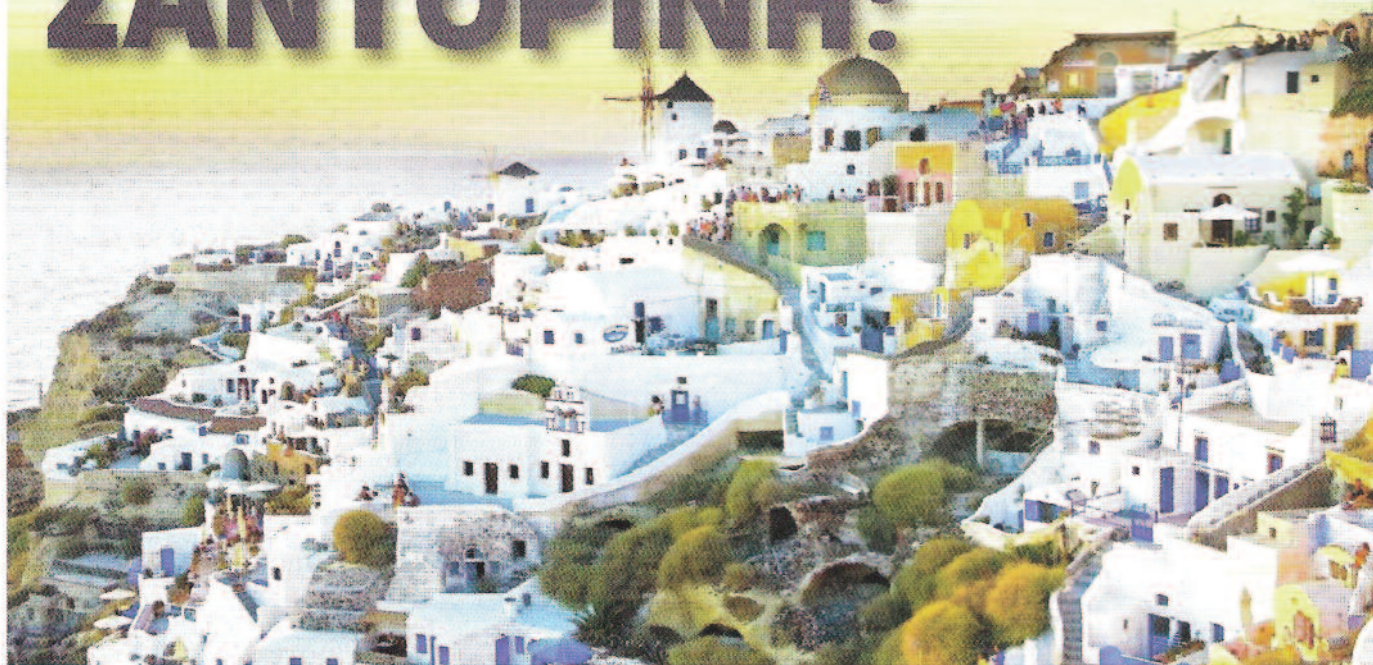
Η σχηματιζόμενη γενεαλογική βάση εμπεριέχεται, ιδιαίτερα με την παρέλευση των ετών προς τον 20ό αιώνα από το πλούσιο έντυπο υλικό και τις αναγραφές των εφημερίδων, ιδίως ό, τι αφορά στα βιογραφικά και οικογενειακά στοιχεία των Χιωτών, τις επιγαμίες και την κοινωνική, οικονομική τους παρουσία σε Περιοδικά του 19ου αιώνα, όπως Πανδώρα, Απόλλων, Εμπόριον, Δελτίο Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, σε Ημερολόγια, όπως το Ημερολόγιο του Σκώκου, και Οδηγούς, όπως ο Οδηγός του Πειραιώς του 1902, του Μπούκα και του Κουσουλίνου, και Εφημερίδες, όπως η Σφαίρα, ο Πειραιεύς, η Πρόνοια, ο Ερμής, η Μέριμνα, ο Αιών.

Τα ειδικού ενδιαφέροντος αρχεία, όπως οι φάκελοι του Κοντόσταυλου, του Μελετόπουλου και του Καλλιμασιώτη (Προέδρου του ΟΛΠ) στο ΕΛΙΑ. Οι φακ. 253 και Ε 299 στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και οι φάκελοι Ράλη και Δαμαλά στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη αναδεικνύουν προσωπικές πορείες και εξαιρετικά γεγονότα στην εξέλιξη του Πειραιά και των θεσμών του. Ως τώρα έχουν εξετασθεί διεξοδικά σχετικά με τους Χιώτες και τον Πειραιά τα κάτωθι αρχεία: Το ιστορικό Αρχείο του Δήμου Πειραιά, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, Επιλεγμένα ιδιωτικά αρχεία, όπως: Αρχείο Καλλιμασιώτη, Μελετόπουλου, Σκυλίτη και Βενιζέλου, η Γεννάδειος Βιβλιοθήκη-Αρχείο Βοβολήνη, Ιστορικό Αρχείο ΕΤΕ. Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πειραιά, Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς, Υπουργείο Εξωτερικών, η Βιβλιοθήκη "Κοράς", Αρχείο Υποθηκοφυλακείου Πειραιά, Αρχείο Πρωτοδικείου Αθηνών.

Η εικόνα για την μετά την απελευθέρωση εποχή θα αποδοθεί στατιστικά μέσα από τις εγγραφές στα Δημοτολόγια και στους Εκλογικούς καταλόγους των δύο δήμων (Πειραιά και Χίου) καθώς και από πηγές εκπαιδευτικών θεσμών. Σε αυτές περισσότερο φαίνεται η μεταναστευτική κίνηση και λιγότερο η συνέχεια των πρώτων πυρήνων των Χιωτών στην πόλη.

Η έρευνα αυτή αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του 2014, θα εκτυπωθεί σε βιβλίο και θα παρουσιασθεί στον Πειραιά και στην Χίο.

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ:



*Μια ιδιαίτερη παραδοσιακή
Αρχιτεκτονική με απaráμιλλη αισθητική*

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΑΡΔΑ
Αρχιτέκτονα Μηχανικού Ε.Μ.Π.
Ποιητικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.



Εικ. 1. Χάρτης Σαντορίνης

Η πανέμορφη Σαντορίνη που πρόσφατα ανακηρύχθηκε 4ο ομορφότερο νησί του κόσμου (σίγουρα πάρα πολλοί δεν έλαβαν γνώση του σχετικού διαγωνισμού στο Internet), με την άγρια ομορφιά που της δίνει η ηφαιστειακή της προέλευση, βρίσκεται στο Νότιο Αιγαίο Πέλαγος, ανήκει στο νησιώτικο σύμπλεγμα των Κυκλάδων και απέχει 128 ναυτ. μίλια από τον Πειραιά (Εικ. 1). Ως εκ τούτου είναι ενταγμένη στην Αιγαίο-πελαγίτικη Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, παράλληλα όμως αξιοποιεί τις ιδιαίτερες τοπογραφικές και κατασκευαστικές δυνατότητες του νησιού και δημιουργεί ένα κτισμένο περιβάλλον με ασυνήθιστες ελευθερίες έκφρασης. Η στενότητα του χώρου και η ιδιομορφία του εδάφους πάνω από την απότομη πηλιά της καλντέρας, δημιουργεί κτίσματα σε αλληλοδιαδίεσδυση του ενός στο άλλο, με εναλλαγή σπιτιών, αυλών και κλιμάκων με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην μπορεί εύκολα να διακρίνει κανείς που σταματά ή μία ιδιοκτησία και που αρχίζει η άλλη (Εικ. 2).

Η πηλαστικότητα των όγκων λόγω του τρό-

που δόμησης που αναφέρεται πιο κάτω, αλλιώς κυρίως η χρήση αυτών υλικών κατασκευής (κισσηρόδεμα κλπ), έδωσε στους τεχνίτες την δυνατότητα να εκφράσουν την απaráμιλλη αιγαιοπελαγίτικη αισθητική με τα άπειρα χαρακτηριστικά της Σαντορινιώτικης Αρχιτεκτονικής (στηθαία, καπνοδόχοι, αυλές, Φούρνοι, σκάλες κλπ), με απόλυτο σεβασμό του ενός προς τον όμορο γείτονα, είναι αυτή που προσδίδει την ιδιαίτερη ομορφιά του νησιού.

Η Σαντορίνη (Θήρα ή Στρογγυλή), είναι γνωστή για το ηφαίστειό της. Το όνομα «Θήρα» προέρχεται από τον αρχαίο Σπαρτιάτη Θήρα που πρώτος αποίκισε το νησί, ενώ το όνομα «Σαντορίνη» προέρχεται από τους Φράγκους Σταυροφόρους που στέκονταν για ανεφοδιασμό στο πέρασμά τους για τους Άγιους Τόπους κοντά σε εκκλησία της Αγίας Ειρήνης (Σάντα Ιρίνα κατ' αυτούς). Η Σαντορίνη, καθώς και τα νησιά Θηρασία και Ασπρονήσι είναι απομεινάρια του ηφαιστειογενούς νησιού Στρογγύλη. Στην σημερινή της μορφή έχει σχήμα μηνίσκου (Εικ. 3) που περιβάλλει την Καθντέρα με το σβησμένο ηφαίστειο στο κέντρο και την Θηρασία με το Ασπρονήσι να συμπληρώνουν το κυκλικό περίγραμμα. Το τμήμα του νησιού που βλέπει στο εσωτερικό (καθντέρα), είναι βραχώδες και απότομο (Εικ. 4), ενώ το τμήμα που βλέπει στην ανοικτή θάλασσα, καταλήγει σε ένα εξαιρετικά έφορο ομαλό κάμφο.

Κοντά στο χωριό Ακρωτήρι, εντοπίστηκε στις ανασκαφές του Σπ. Μαρινάτου αξιόλογος μινωικός οικισμός με σπουδαία ευρήματα (Εικ. 5,6,6α) ο οποίος καταστράφηκε στην μεγάλη έκρηξη του ηφαιστείου περί το 1613 π.χ. με τα γνωστά καταστροφικά αποτελέσματα για τον μινωικό πολιτισμό της Κρήτης λόγω της γεινιάσης (περίπου 63 ναυτ. μίλια) με την Σαντορίνη.

Στο πέρασμα των αιώνων, το νησί άλλαξε αρκετές φορές κατοχή. Οι Λατίνοι που την κατέλαβαν μετά την Δ' Σταυροφορία, είχαν μια ασταθή κατοχή που άλλαξε αρκετές φορές χέρια, ενώ το 1537 καταλήφθηκε από τον Μπαρμπαρόσα. Η πολιτιστική και οικονομική επίδραση των Λατίνων δεν σταμάτησε παρά την κατάλυση της αρχής τους, με έντονα σημάδια επιρροών σε πολλά κτίσματα (δες πάρα κάτω τα Καπετανόσπιτα).

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την ιδιαίτερη Αρχιτεκτονική της Σαντορίνης, θα πρέπει να δούμε τα διαθέσιμα υλικά δόμησης του νησιού. Σημαντικότερο ρόλο έπαιξε και το άνυδρο του νησιού και κατά συνέπεια (σχεδόν) παντελής έλλειψη ξύλου που οδήγησε στον τρόπο κατασκευής με κτιστά ή υπόσκαφα κτίσματα. Τα υλικά δόμησης είναι (Δ. Φιλιππίδης, Σαντορίνη): α) Η μαυρόπετρα, πολύ σκληρό πέτρωμα εξαιρετικά δύσκολο στην κατεργασία, χρησιμοποιείται αυτούσιο για φέροντες τοίχους και μάντρες. β) Η κοκκινόπετρα σε δύο παραλλαγές: συμπαγής σε λαξευτές παραστάδες και υπέρθυρα και σπογγώδης με μικρό βάρος (κατασκευή θόλων και γεμίσματα τοίχων). γ) Η κίσηρη γνωστή ως ελαφράπετρα, που αντικατέστησε την σπογγώδη κοκκινόπετρα στους θόλους. Χρησιμοποιείται ακόμα σε διαμόρφωση βατών δωματίων με γέμισμα και επιπεδοποίηση πάνω από θόλους. δ) Η άσπα (θηραϊκή γη). Είναι το πιο σημαντικό οικοδομικό υλικό γιατί εξορύσσεται εύκολα και έχει εξαιρετικές υδραυλικές ιδιότητες. Σε πρόσμιξη με ασβέστη αποτελεί εξαιρετικά ανθεκτικό κονίαμα που επέτρεψε να γεφυρωθούν ανοίγματα έως 4.00 μ. περίπου



Εικ. 2



Εικ. 3 Αεροφωτογραφία



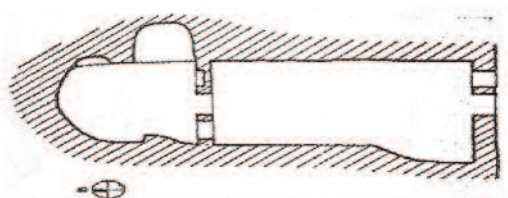
Εικ. 4 Φηρά



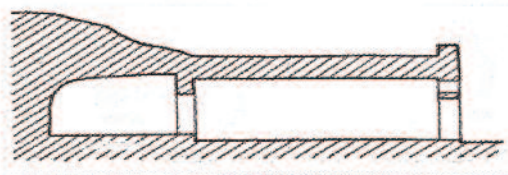
Εικ. 5, Μινωικός οικισμός στο Ακρωτήρι



Εικ. 6, 6α Μινωικός οικισμός στο Ακρωτήρι



Εικ. 7 Κάτοψη υπόσκαφου κτίσματος



Εικ. 8 Τομή υπόσκαφου κτίσματος



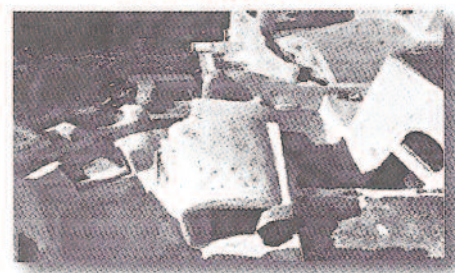
Εικ. 9 Υπόσκαφο κτίσμα



Εικ. 10 Ημίκτιστο κτίσμα



Εικ. 11 Αγροτικό σπίτι



Εικ. 12 Λαϊκό σπίτι. Αλληλοδιοίκηση των όγκων

με κυλινδρικούς θόλους, σταυροθόλια και σκαφοειδείς θόλους, χωρίς να χρειασθεί οπλισμός από σίδερα. Οι θόλοι που κατασκευάζονταν (πάντα με την χρήση ξύλινων ικριωμάτων) είχαν σαν υλικό κατασκευής τους είτε την πέτρες κατάλληλα τοποθετημένες στο ικρίωμα είτε με την χρήση συνεκτικού κονιάματος θηραϊκής γης.

Ως προς την κατασκευή, διακρίνουμε τρεις τύπους κτισμάτων (Δ. Φιλιππίδης, Σαντορίνη): α) Τα υπόσκαφα. Αυτά είναι λαξευμένα μέσα στην άσπα. Στενομέτωπα σπίτια με μεγάλο βάθος, που αποτελούνται από δύο χώρους. (Εικ. 7,8,9). Ο εξωτερικός είναι χώρος διημέρευσης και ο πίσω είναι χώρος ύπνου. Η πρόσοψη των υπόσκαφων κτισμάτων συμπληρώνεται πάντα με κτιστό τοίχο που κλείνει το κενό εκτός από τα απαραίτητα ανοίγματα. Η οροφή είναι ημικυλινδρική για στατικούς λόγους. Επί πλέον το ημικυλινδρικό σχήμα βοηθά στην αύξηση του φωτισμού και του αερισμού στο βάθος των κατοικιών. Ο ρόλος τους είναι σημαντικός τις ζεστές ημέρες. Λόγω του μεγάλου ύψους ο ανυψούμενος ζεστός αέρας συγκεντρώνεται ψηλά και φεύγει εύκολα από τον φεγγίτη της πρόσοψης. β) Τα ημίκτιστα. Ένα μέρος του κτίσματος που προβάλλει προς τα έξω στο καθιστικό είναι κτιστό. Συνήθως καλύπτεται με θόλο, η δε όψη του έχει μία πόρτα στο μέσον με φεγγίτη και δύο παράθυρα συμμετρικά εκατέρωθεν. (Εικ. 10). γ) Τα κτιστά σπίτια τα συναντάμε σε οχυρούς και γραμμικούς οικισμούς και είναι και αυτά κατά κανόνα στενομέτωπα με θόλο. Εξαιρεση αποτελούν τα καπετανόσπιτα τα οποία έχουν σχεδόν τετράγωνη κάτοψη και συχνά είναι ελεύθερα τοποθετημένα στον χώρο.

Από πλευράς τύπου σπιτιών διακρίνουμε τρεις τύπους (Δ. Φιλιππίδης, Σαντορίνη): α) Το αγροτικό σπίτι (Εικ. 11). Βρίσκεται στις παρυφές ενός οικισμού όπου υπάρχει σχετική άνεση χώρου ή μέσα στα χωράφια. Έχει απαραίτητα μεγάλη αυλή και μία σειρά βοηθητικούς χώρους σε παράταξη γύρω από το καθεαυτό σπίτι (στάβλος, κοτέτσι, στέρνα, φούρνος κλπ). Οι στέρνες για την συγκέντρωση του βρόχινου νερού (απαραίτητες σε όλα τα σπίτια του νησιού), είναι υπόγειες και βρίσκονται είτε στην αυλή (συνηθέστερα) είτε στο εσωτερικό του σπιτιού. Στα περισσότερα σπίτια συναντάμε την κάναβα δηλ. το εργαστήρι παραγωγής κρασιού. Αποτελείται από τον ληνό όπου πατιούνται τα σταφύλια, Ο μούστος αποθηκεύεται σε υπόγειες δεξαμενές. Για να φωτίζεται το εσωτερικό της κάναβας, άφηναν συχνά μια τρύπα στο κέντρο του χώρου που μπορούσε μετά να κλειστεί από πάνω με πέτρες. β) Το λαϊκό αστικό σπίτι. Βρίσκεται στο πυκνοκατοικημένο κέντρο των οικισμών. Συχνά διαθέτει περιορισμένο ελεύθερο χώρο, έχει ακανόνιστο σχήμα λόγω των όμορων ιδιοκτησιών και της αλληλοδιοίκησης των όγκων και χρησιμοποιεί εξαιρετικά επινοντικούς τρόπους για να εξοικονομηθεί η λειτουργία και η προσπέ-



Εικ. 13 Λαϊκό σπίτι. Αλληλοδιαείσδυση των όγκων



Εικ. 14 Οία



Εικ. 15 Φηρά

ήαση των χώρων που βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα (Εικ. 12,13). γ) Το αρχοντικό σπίτι. Όπως και το λαϊκό αστικό βρίσκεται σε κεντρικές περιοχές οικισμών (Εικ. 14,15,16). Φαίνεται ότι τα αρχοντικά απέκτησαν σε μεταγενέστερη περίοδο τα κύρια χαρακτηριστικά τους δηλ. τον επιβλητικό μονοθιτικό όγκο με τις συμμετρικές, μνημειακές προσόψεις. Θα μπορούσε να γίνει διάκριση ανάμεσα στα σπίτια του Φραγκομαχαλή των Φηρών (των απογόνων των Λατίνων), και των πλούσιων ναυτικών στην Οία (Καπετανόσπιτα). Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αρχοντικού το Καπετανόσπιτο του Ε.Ι. Μανολέσκου. Το συνολικό ύψος της πρόσοψης είναι μοιρασμένο σε δύο ίσες ζώνες, με την επάνω επενδεδυμένη με ισόδομη κοκκινόπετρα, ώστε να δίνει την ψευδαίσθηση διωρόφου κτίσματος. Χαρακτηριστικός είναι και ο μεγάλος ημικυκλικός φεγγίτης πάνω από την πόρτα.



Εικ. 16 Καπετανόσπιτο

Η απαράμιλλη μοναδικότητα της Σαντορινιώτικης Αρχιτεκτονικής, είναι αυτή που με άπειρο σεβασμό και δέος υμνήθηκε και στάθηκε πηγή έμπνευσης για τους μεγαλύτερους Αρχιτέκτονες του 20ου Αιώνα, ξένους (πχ Le Corbusier) και Έλληνες (πχ Άρης Κωνσταντινίδης). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πως ο Le Corbusier ξεκίνησε την ενασχόλησή του με την Αρχιτεκτονική μετά από περιοδεία που έκανε στις Κυκλάδες και στην Αθήνα. Έτσι αντιλαμβανόμαστε και την προέλευση της περίφημης φράσης του:

«Η Αρχιτεκτονική είναι το επιδόξιο, σωστό και θαυμαστό παιχνίδι των όγκων κάτω από το φως»

Βιβλιογραφία:

Δημ. Φιλίππιδης, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, εκδόσεις «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Η υπέροχη δύση του ήλιου στην Οία. Ο ήλιος «βυθίζεται» στην θάλασσα.



ΟΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Αρχαιολόγου

τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

Γνωρίσαμε ήδη (τεύχος 38, 2012) τον αρχαίο άνθρωπο στην καθημερινή του σχέση με το θεό. Διαφορετικά είναι τα πράγματα όταν η θεϊκή δύναμη εμφανίζεται σ' αυτόν σε όλο της το τρομερό μεγαλείο εισβάλλοντας σ' αυτή απρόβλεπτα και ανατρεπτικά σαν κεραυνός. Με τη βοήθεια των φυσικών επιστημών, της τεχνολογίας, της βιολογίας και της ιατρικής, με την ανάπτυξη των διεθνών ανταλλαγών και της διεθνούς αλληλεγγύης (UNRRA, FAO) ο σημερινός άνθρωπος έχει καταφέρει αν όχι να αποτρέψει πάντως να μειώσει τις καταστροφικές συνέπειες όσων εκείνων των ανεξέλεγκτων δυνάμεων, που ο αρχαίος έληξε να εξορκίζει καλοπιάνοντας τους θεούς με δώρα και θυσίες, και ο χριστιανός το ένα και μοναδικό θεό του με λιτανείες και προσευχές.

1. Ο θυμός του κοσμοεπίστη Ποσειδῶνα. Ο σεισμός είναι η φοβερότερη από τις φυσικές καταστροφές, τόσο για την αδυναμία της πρόβλεψης όσο και για την τρομακτική - μέσα σε δευτερόλεπτα - δύναμη καταστροφής του. Μπορεί στην αρχαιότητα να μην έχουμε καμία ουσιαστική πρόοδο στον τρόπο αντιμετώπισης του.



Εικ. 1

Χάρτης της Ευρώπης της εποχής των Παγετώνων

Ωστόσο, η πρώτη στην ιστορία απόπειρα για την αναζήτηση των φυσικών αιτιών και μιας ορθολογικής ερμηνείας των σεισμών, υπήρξε αναμφισβήτητα μια λαμπρή στιγμή στην ιστορία της ανθρωπότητας. Ο Θαλής θα την αναζητήσει στις τρικυμίες του ωκεανού, πάνω στον οποίο επιπλέει η γη που πατάμε, πλησιάζοντας έτσι αρκετά την αλήθεια για τις πλάκες του φλοιού της γης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η θεωρία είχε την παραμικρή επίδραση - ακόμα και μετά το θάνατο των θεών - στην πρακτική αντιμετώπιση των δεινών που ακόμα και σήμερα ονομάζουμε θεομηνίες. Το θέμα μας δεν είναι ωστόσο τα αίτια των γεωλογικών σεισμών ούτε το εντυπωσιακό δημοσιογραφικό, καμιά φορά (όπως στις τηλεοπτικές εικόνες) ακόμα και κρυπτοσαδιστικό στοιχείο του φαινομένου. Ιστορικό ενδιαφέρον έχουν τα γεγονότα, η έκταση και η σημασία των οποίων επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα το ανθρώπινο περιβάλλον και τη μοίρα των συγχρόνων, και διαμορφώνουν με κάποιο τρόπο αυτό που ονομάζουμε τον «ρουν της ιστορίας». Αυτός είναι ο λόγος που δεν θα σταθούμε στις πρώτες μεγάλες κοσμογονικές αναταράξεις του φλοιού, οι οποίες στη διάρκεια των γεωλογικών περιόδων του πρωταρχικού Χάους του Ησίοδου (Θεογ. 116- 138) και της Βίβλου (Γεν. Α), πολύ πριν εμφανισθεί ο άνθρωπος, διαμόρφωσαν την όψη του πλανήτη. Η ιστορία για μας ξεκινά από τη στιγμή που οι ανεξέλεγκτες φυσι-

κές αυτές δυνάμεις, οι Τιτάνες και οι Γίγαντες (ανάμεσά τους και ο γνωστός μας Εγκέλαδος) ρίχτηκαν από το Δία στα έγκατα της γης, από όπου κατά διαστήματα ταρασσούν ακόμα την ηρεμία των πόλεων μας.

Ένα από τα πρώτα πράγματα που κράτησε στη μνήμη της η ανθρωπότητα μετά από την αποβολή του ανθρώπου από τον Παράδεισο της κατά φύσιν ζωής, ήταν ο γιγαντιαίος (ασύλληπτος για τη φαντασία) κατακλυσμός που ακολούθησε την τήξη των παγετώνων πριν από 10.000 χρόνια. Για το μέγεθος της αναστάτωσης, που θα παραμείνει ανεξίτηλη στη μνήμη της ανθρωπότητας: στη βιβλική ιστορία του Νώε, στο έπος του Γκιλγκαμές και στο μύθο του Δευκαλίωνα, μιλά η τρομακτική εικόνα της θάλασσας που ανεβαίνει 100 μέτρα, αληθίζοντας το χάρτη, αποκαλύπτοντας άγνωστες χώρες χαμένες κάτω από τους αιώνιους πάγους, χωρίζοντας για πάντα την Αγγλία από την Ευρώπη και μετατρέποντας από κλειστές λίμνες σε θάλασσες τη Μεσόγειο, τον Εύξεινο πόντο και τη Βαλτική (Εικ. 1) και ανοίγοντας τελικά το δρόμο για την εξάπλωση των καλλιέργειών και την συγκέντρωση των ανθρώπων σε τοπικές κοινωνίες, χωριά, αργότερα πόλεις.

Περιορίζοντας κατ' ανάγκη τα γεωγραφικά και χρονικά όριά μας στον αρχαίο κόσμο της Μεσογείου, η πρώτη μεγάλη καταστροφή που συναντάμε, είναι αυτή που όπως πιστεύεται, εσήμανε το τέλος



Εικ. 2. Η τοιχογραφία των πλοίων, από το Ακρωτήρι της Σαντορίνης

του πρώτου μεγάλου πολιτισμού του Αιγαίου, που ονομάζουμε μινωικό (για κάποιους τον απόηχό της αποδίδει ο μύθος της Αντλαντίδος) υπήρξε η καταστροφή της θήρας, όταν ξαφνικά στα μέσα της δεύτερας χιλιετίας, οι κάτοικοι αυτής της ευδαιμονούσας μινωικής αποικίας (εικ.2) ανακάλυψαν ξαφνικά ότι ζούσαν πάνω στον κρατήρα ενός ηφαιστείου (εικ. 3,4), που έθαψε κάτω από μέτρα στάχτης τις λαμπρές πόλεις τους (εικ. 5,6), δημιουργώντας ένα τσουνάμι που σάρωσε τα παράλια της Κρήτης, και καταδικάζοντας έτσι σε ταχεία παρακμή το μεγάλο μινωικό πολιτισμό.

Η ιστορία των σεισμών σ' αυτή τη χώρα είναι μακρά και όπως φαίνεται δεν θα τελειώσει ποτέ. Δεν τις γνωρίζουμε όλες, ούτε έχει νόημα να απαριθμήσουμε τις αμέτρητες φυσικές καταστροφές της κλασικής περιόδου, που απλώς αναφέρονται από τους ιστορικούς ή συμπεραίνονται από τα αρχαιολογικά ευρήματα: πιο γνωστός ιστορικά, καθώς έφτασε σε σημείο να τραντάξει τα θεμέλια της σπαρτιατικής κυριαρχίας στη Μεσσηνία, ήταν ο τρομερός σεισμός της Σπάρτης το 464 π.Χ., όταν όπως με τη γνώσή τους υπερβολή λένε οι μεταγενέστεροι ιστορικοί όλα τα σπίτια -εκτός από πέντε - γκρεμίστηκαν συθέμελα θάβοντας στα ερείπιά τους 20.000 ανθρώπους. Σεισμοί και καταποντισμοί έπληξαν το 427 π.Χ. πολλούς παραλιακές πόλεις στην Εύβοια και τη Λοκρίδα. Πιο γνωστή και πιο τραγική - είναι η μοίρα της Εθήκης, όχι μακριά από το Αίγιο. Ένας τρομερός νυχτερινός σεισμός το 373 π.Χ. - ο ίδιος που κατέστρεψε και το ναό του Απόλλωνος στους Δελφούς - και το γιγαντιαίο τσουνάμι που ακολούθησε το επόμενο πρωί, πνίγοντας όσους είχαν διασωθεί, έαβησαν κυριολεκτικά από το χάρτη την αχαϊκή αυτή πόλη, η οποία θα γίνει στη συνέχεια τουριστικό αξιοθέατο με τους βαρκάρηδες να ξεναγούν στα βυθισμένα αξιοθέατα της πόλης, και στις μέρες το αντικείμενο της αρχαιολογικής αναζήτησης μιας ελληνικής Πομπηίας. Για πρώτη φορά πληροφоруόμεθα εδώ για μια οργανωμένη - μάταια φυσικά - επιχείρηση διάσωσης με την αποστολή από το κοινό των Αχαιών επί τόπου 2.000 ανδρών. Όμως το πρώτο δείγμα μιας πρωτοφανούς - αλλ'α καθόλου άσχετης με την γεωπολιτική, στρατιωτική και εμπορική σημασία της νήσου - κίνησης διεθνούς αλληλεγγύης για την ανοικοδόμηση της πόλης θα δώσει η

καταστροφή από σεισμό μετά από 50 χρόνια, το 323 π.Χ., της κυρίαρχης τότε των θαλασσών Ρόδου. Όπως στην Εθήκη το καταποντισμένο άγαλμα του Ποσειδώνα, έτσι και εδώ θα είναι τα συντρίμια του Κοροσσού που για αιώνες θα αποτελέσουν την τουριστική ατραξιόν.

Στη ρωμαϊκή εποχή τη φροντίδα για την βοήθεια στους σεισμοπαθείς θα έχει ο αυτοκράτωρ, ο οποίος, όπως ο Τιβέριος στον οποίο η ανοικοδόμηση των 12 πόλεων της Ιωνίας που κατεστράφηκαν από σεισμό θα προσφέρει την ευκαιρία για προγαπάνδα της «πατρικής» γενναϊοδωρίας του (εικ. 5).

Δεν χρειάζεται να πούμε πολλά - για τις πασίγνωστες πόλεις της «ευτυχισμένης Καμπανίας», την Ηράκλεια (Herculaneum) και την Πομπηία που θάφτηκαν κάτω από τις στάχτες και τη λάβα της έκρηξης του Βεζουβίου τον Αύγουστο του 79 μ.Χ. διατηρώντας στους αιώνες μέσα από τα εγκαταλελειμμένα σπίτια, τα μαγαζιά, τα εργαστήρια αγάλματα και σκεύη (εικ. 7, 8, 9) έως και την αποτύπωση της απεικονισίας στις στάσεις των θυμάτων (εικ. 10) - τη μοναδική εικόνα της αιφνίδια σταματημένης καθημερινότητας μιας ακμάζουσας πόλης στην ακμή του ελληνιστικού πολιτισμού και στην αφήγηση του Πλινίου του νεώτερου για το θάνατο του θεού του, το παράδειγμα ενός σοφού που θυσιάσε τη ζωή του στην επιστημονική του περιέργεια για το πρωτοφανές φαινόμενο.

Η κεντρική σεισμογενής ζώνη της Μεσογείου είναι αυτή που από τη Ν. Ιταλία, τη Δυτική Ελλάδα και την Κρήτη έως τη Συρία συμπίπτει με τη γραμμή επαφής της αφρικανικής με την ευρασιατική πλάκα. Τα πιο επικίνδυνα σημεία σ' αυτή τη διαδρομή βρίσκονται δυτικά στο χώρο που σηματοδοτούν τα μεγάλα ηφαίστεια του Βεζουβίου (πάνω από την Πομπηία) της Αίτνας, και του Στρόμπολι ανατολικά εκεί που με τις προηγούμενες συναντάται η αραβική πλάκα (εικ. 11) βρισκόταν μιά από τις μεγαλύτερες μετά τη Ρώμη (που διαδέχεται η Κωνσταντινούπολη), την Αλεξάνδρεια και την Καρχηδόνα - πόλεις της αυτοκρατορίας, η Αντιόχεια. Αυτή η «κορώνα της Ανατολής» σείεται συνέχεια από το 65 π.Χ., 115 μ.Χ. (Δίων Κάσιος 68. 24- 25), 341 μ.Χ., για να καταστραφεί οριστικά ως αποτέλεσμα των αλληλεπληπών σεισμών του 6ου αι. μ.Χ. το 526 μ.Χ., Μαλαθής, Θεοφάνης) 528 μ.Χ., 580 και 587 μ.Χ. Η περιγραφή



Εικ. 3. Η μινωειδής Σαντορίνη, που σχηματίζει τον κρατήρα του μεγάλου ηφαιστείου είναι ότι απέμεινε από την άλλοτε κυκλική νήσο.



Εικ. 4. Η Καθντέρα, στο χείλος του κρατήρα του ηφαιστείου της θήρας.



Εικ. 5. Τα ερείπια των σπιτιών της Μινωικής πόλης στο Ακρωτήρι θήρας



Εικ. 6. Σχέδιο του ανασκαμμένου τμήματος της Μινωικής πόλης



Εικ. 7. Δρόμος της Πομπηίας



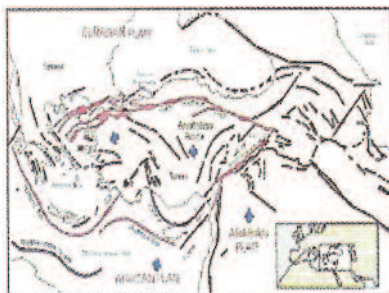
Εικ. 8. Κήπος με κιονοστοιχία οικίας στην Πομπηία



Εικ. 9. Το άτριο της οικίας



Εικ. 10. Τα σώματα δύο κατοίκων της Πομπηίας, όπως διατηρήθηκαν



Εικ. 11. Τα όρια των τεκτονικών πλάκων στην ανατολική Μεσογείου



Εικ. 12. Φανταστική αναπαράσταση του σεισμού της Αντιοχείας εμπνευσμένη από την περιγραφή του Θεοφάνους

είναι κάθε φορά η ίδια: Κατά κανόνα προηγούνται αστραπές και βροντές (η σύνδεση των μετεωρολογικών με τα σεισμικά φαινόμενα δεν αποκλείεται να οφείλεται στη θεωρία του Αριστοτέλη που απέδιδε τους σεισμούς στο ρεύμα (πνεύμα) από την εξάτμιση της υγρασίας των βροχών. Ακολουθεί ξαφνικά ένα φοβερό χθόνιο μουγκρητό και ένα βίαιο τράνταγμα, η γη σπκώνεται ψηλά εκτινάσσοντας στον αέρα ανθρώπους, δέντρα και οικοδομήματα, τα οποία πέφτοντας διαλύονται ενώ άληθα πάνε πέρα - δώθε σαν σε τρικυμία (εικ. 12). Θόρυβος και σκόνη που δεν βρήρεις τίποτε. Παντού άνθρωποι καταπληκωμένοι, νεκροί, ακρωτηριασμένοι. Κάποιοι βρίσκονται ζωντανοί μετά από μέρες μέσα στα ερείπια. Δεν λείπουν και τα γνωστά από τα ΜΜΕ συγκινητικά επεισόδια: όπως αυτό της γυναίκας με το βρέφος που επιβιώνουν χάρη στο γάλα της. Το κακό που επαναλαμβάνεται για μέρες αποτελειώνοντας ό,τι είχε μείνει όρθιο συμπληρώνει μια τεράστια πυρκαϊά. Οι νεκροί στο μεγάλο σεισμό του 526 είναι δεκάδες χιλιάδες (οι πηγές μας μιλάν για 250- 300.000. Ενδιαφέρον έχει η αμεσότητα και το μέγεθος (500 λίτρες χρυσού) της αυτοκρατορικής μέριμνας για εκακαφές απεγκλιβισμού και την προστασία από λεηλασίες, και η εν συνεχεία χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης.

Σε αντίθεση με την δημοσιότητα που, λόγω της πολιτικής σημασίας της Αντιοχείας ή της αρχαιολογικής της Πομπηίας, πήραν εκείνες οι καταστροφές, άληδες, όπως ο τρομερός σεισμός και το τσουνάμι του Ιονίου του 365 μ.Χ., όταν χιλιάδες πνίγηκαν και πηλοία βρέθηκαν μίλια στο εσωτερικό της χώρας, στη Μεθώνη και στις στέγες των κτηρίων της Αλεξάνδρειας, θα περάσουν απίως στα χρονικά, ως ένα από τα πρωτοφανή και απίστευτα φαινόμενα του έτους εκείνου (Αμμιανός Μαρκελίνος XXVI.10, 15-19). Για τους ίδιους λόγους, την περιθωριοποίηση του ελληνικού χώρου, ούτε ένα σχόλιο δεν θα υπάρξει για τις τρομερές γεωλογικές αναταράξεις, που είχαν ως αποτέλεσμα τη σύγχρονη ανύψωση πάνω από δύο μέτρα της δυτικής άκρης της Κρήτης, έτσι που το λιμάνι της Φαλάσαρνας να βρεθεί στη στεριά (εικ.13) ή ακόμα λιγότερο για τη σταδιακή, από την ίδια περίοδο, άνοδο της στάθμης της θάλασσας που θα σκεπάσει στους επόμενους αιώνες σε μεγάλη έκταση τις παρθέλιες και τα λιμάνια και του Ιονίου και του Αιγαίου, τις Κεγχρές (εικ. 14, 15), στον

Ασωπό (εικ. 16), στο Γύθειο, και στον Πειραιά, που αναγκάζονται τώρα να ανυψώσουν τις προκυμαίες τους, ή τους σεισμούς και τις πλημμύρες που στα σκοτεινά αυτά χρόνια θα ισοπεδώσουν το ναό του Διός στην Ολυμπία και θα θάψουν στη λάσπη την ιερή Αθήν.

2. Το πένθος της Δήμητρας και η μάστιγα της πείνας (Εικ Δήμητραν στ. 302-314). Λιγότερο εντυπωσιακή από τις φυσικές καταστροφές, καθώς μοιάζει περισσότερο με μια σιωπηρή τραγωδία, είναι η μορφή και οι - πολύ πιο σοβαρές από εκείνες των σεισμών - ιστορικές συνέπειες των καταστροφών που αντιμετώπισε ο άνθρωπος - και ακόμα αντιμετωπίζει σε ορισμένες περιοχές της γής, που μαστίζουν η πείνα και οι επιδημίες- από τη στιγμή που εγκαταλείποντας την παραδείσια κατάσταση της «χρυσής εποχής» του Κρόνου (αυτή του παλαιολιθικού συλλήεκτη και κυνηγού), έκανε τα πρώτα βήματα του στον πολιτισμό, με τη μόνιμη εγκατάστασή του στη γη και την εξάρτηση της επιβιώσής του από την καλλιέργεια του εδάφους.

Μια σειρά από κακές σοδειές, αποτέλεσμα όχι κατ' ανάγκην του θυμού της Δήμητρας, αλήθια του συνδυασμού της στενότητας της γης, της μέτριας ποιότητας του εδάφους, και μιας περιόδου παρατεταμένης ξηρασίας - αλήθια και το αντίθετο μεγάλων πλημμυρών ή επιδρομών ακρίδων - θα είναι ο εφιάλτης των προβιομηχανικών κοινωνιών, αρχίζοντας από φαραώνεια Αίγυπτο των ισχνών αγελάδων (Γένεσις ΜΑ') έως τον 19 αιώνα. Μπορεί να προκαλέσει την εσωτερική ταραχή (άπειρα είναι τα παραδείγματα), ή να δώσει την αφορμή (όπως το 1789) για μια μεγάλη επανάσταση, είτε πάλι να οδηγήσει στον πόλεμο για την κατάκτηση εδαφών και υποδομήωση πληθυσμών ή στη μαζική μετανάστευση των πληθυσμών. Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί για την 18χρονη ξηρασία που οδήγησε τους Λυδούς στον αποικισμό της Ετρουρίας (κάτι που αν ήταν αλήθεια θα έληνε το μυστήριο της προέλευσης των Ετρουσκών) και της Κυρήνης από τη θήρα, ενώ τα εγκαταλειμμένα πηγύδια του τέλους της γεωμετρικής εποχής δίνουν την αρχαιολογική εξήγηση για το Μεγάλο Αποικισμό (εικ. 17). Είναι η ανάγκη του επισιτισμού της μεγάλης Αθήνας του 5ου αι. π.Χ. που προσδιορίζει την αυστηρή οργάνωση της διακίνησης των σιτηρών και τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της κλασικής Αθήνας

στην Αίγυπτο, τη Σικελία και τον Πόντο, ο υπερηλιθυσμός της Ελλήδος (παρά την αφαίμαξη του Πελοποννησιακού πολέμου) και η αιτοδεία του 4ου αι. που εξηγεί την εκστρατεία του Αλεξάνδρου και την εξάπλωση του ελληνισμού στην Ανατολή. Η τροφοδοσία μια πόλης ενός εκατομμυρίου κατοίκων, όπως η Ρώμη, επιβάλλει την οργάνωση με κάθε ακρίβεια και την ανάγκη της εξασφάλισης με κάθε κόστος της μεταφοράς και της διανομής του σίτου, ως προϋπόθεση για την εσωτερική γαλήνη, για την επικράτηση στον εμφύλιο ή την αποδοχή ενός αυτοκράτορα. Και είναι εκείνη η μακρά ψυχρή περίοδος μεταξύ 450 και 900 μ.Χ., η οποία προκαλώντας την υποχώρηση των καθημιεργείων και την επέκταση του δάσους στην Κεντρική Ευρώπη και τη Σκανδιναβία θα σπρώχνει όλο και περισσότερα γερμανικά και άλλα βάρβαρα φύλα στο νότο, όπου μια παρακμασμένη αυτοκρατορία αδυνατεί προπολη να φυλάξει τα σύνορά της. Το αποκορύφωμα θα αποτελέσει ο εξαιρετικά σκληρός χειμώνας και ο ακόλουθος λοιμός το 535/536 (Προκόπιος, Βανδ. Πολ. 14.5-6) που προκλήθηκε από τη στάχτη τεράστιας ηφαιστειακής έκρηξης στους τροπικούς.

3. Το κουτί της Πανδώρας και οι επιδημίες. Στενά συνυφασμένο με την παραβίαση κατά την εξέλιξη του πολιτισμού των ισορροπιών που διέπουν τη φύση (αυτό το άνοιγμα του κουτιού της Πανδώρας, Ησίοδος, Έργα και Ημέραι, στ. 85-105), είναι ένα τρίτο είδος καταστροφών, χειρότερων από όλες τις προηγούμενες: μιλήμα για τις μεγάλες επιδημίες, επακόλουθα των πολέμων, της πείνας και της συγκέντρωσης στις νέες μεγάλες πόλεις, που κατά ένα περίεργο, αλλήλα όχι ακατανόητο, τρόπο, συνδέθηκαν απαρχής με εκείνους τους θεούς, που όπως ο Αλεξίκακος Απόλλων και η κουροτρόφος Αρτεμις, προστάτις ανθρώπων και ζώων στο πιο τρυφερό και ευάλωτο στάδιο της ζωής τους.

Το αρχαιότερο γνωστό θανατικό, μετά τις περιφημες πληγές του Φαραώ (Έξοδος Θ - ΙΑ) είναι η επιδημία που έσπειρε ο Απόλλων στο στρατόπεδο των Αχαιών, μπροστά στην Τροία: «πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν». Είναι χαρακτηριστικό ότι και οι δύο μεγαλύτεροι γνωστοί από την αρχαιότητα λοιμοί, συμπίπτουν με το αποκορύφωμα ενός πολιτισμού και σηματοδοτούν την αρχή της παρακμής

του, ο πρώτος (του 430 π.Χ.) της αρχαίας Αθήνας και γενικά της αρχαίας ελληνικής πόλης, ο δεύτερος (του 166 μ.Χ.) της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και ότι είναι και οι δύο σύγχρονοι με δύο κορυφές της ιατρικής, αντίστοιχα τον Ιπποκράτη και το Γαληνό.

«Η λοιμική πρωτοφάνηκε, όπως λένε, στην Αιθιοπία, πέρα από την Αίγυπτο. Επειτα κατέβηκε στη Λιβύη και σε πολλά μέρη της αυτοκρατορίας. Στην Αθήνα έπεσε ξαφνικά. Πρώτα εμφανίστηκε στον Πειραιά, όπου διαδόθηκε ότι οι Πελοποννήσιοι είχαν δηλητηριάσει τα πηγάδια (ο Πειραιάς δεν είχε ακόμα βρύσες) και μετά απλώθηκε στην απάνω πόλη». Ο λοιμός της Αθήνας στην αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου, που με μεγάλη ακρίβεια (έχοντας περάσει ο ίδιος την ασθένεια) και χωρίς να εμπλέκει πια τους θεούς και τη θεϊκή τιμωρία περιγράφει ο Θουκυδίδης (Ιστορίας Β 48-57) ήταν όπως ο ίδιος παρατηρεί το αποτέλεσμα της συγκέντρωσης μέσα στα τείχη της πόλης όλου του πληθυσμού της Αττικής. Η διάγνωση παρά την ηεπτομερή περιγραφή (δυνατοί πονοκέφαλοι, ψηλός πυρετός με φλόγωση των ματιών, δυνατός βήχας και εμετοί, δέρμα γεμάτο φυσκαλίδες και εξανθήματα, αφόρητη δίψα, τέλος ακατάσχετη διάρροια, ενδεχόμενη παράλυση, τύφωση και αμνησία) είχε αφήσει αμήχανους τους αρχαίους, όπως και τους νεώτερους γιατρούς, έως ότου η πρόσφατη ανάλυση των οστών μιας ομαδική ταφή στον Κεραμεικό, απέδειξε ότι επρόκειτο για τύφο (ΕΙΚ. 18). Χειρότερη όμως από τις δημογραφικές επιπτώσεις ήταν όμως η (χαρακτηριστική σε τέτοιες καταστάσεις) ηθική χαλάρωση και η αδιαφορία για τα ιερά και τα όσια που έφερε η επιδημία: «γιατί ο καθένας τοιμούσε πιο φανερά, τώρα να κάνει πράγματα που πριν έκανε κρυφά και τούτο επειδή έβλεπαν πόσο απότομη είναι η μεταβολή της τύχης... Βλέποντας οι περισσότεροι πόσο εφήμερος είναι ο πλούτος και αβέβαιη η ζωή, βιάζονταν να ξεδέψουν τα χρήματά τους και να τα χαρούν. Κανείς δεν ήταν πια πρόθυμος να υποβληθεί σ' οποιοδήποτε κόπο για κάτι που αλλοτε μπορούσε να φανεί χρήσιμο και τούτο επειδή σκεπτόταν ότι ήταν πιθανό να πεθάνει πρώτου τελειώσει εκείνο για το οποίο κόπιαζε. Η ευχαρίστηση της στιγμής και το άμεσο κέρδος κατάντησε να θεωρείται και καλό και χρήσιμο. Ούτε ο φόβος των θεών ούτε οι νόμοι των ανθρώπων τους συγκρατούσαν. Επειδή έβλε-



ΕΙΚ. 13. Ερείπια του τείχους του ηιμένος της Φαλάσαρνας στην Κρήτη



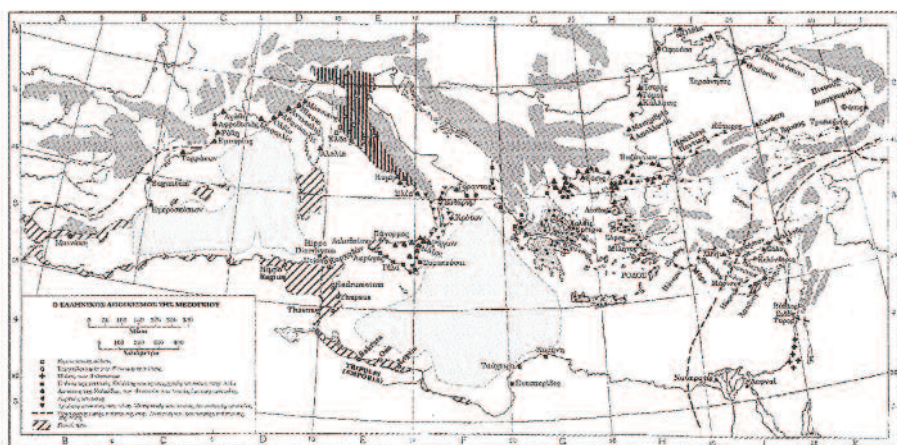
ΕΙΚ. 14. Ερείπια στην παραλία των Κεχριών, επιλείου της Κορίνθου



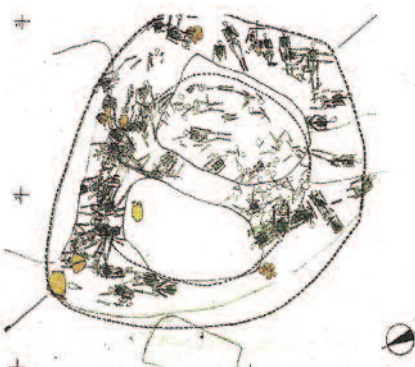
ΕΙΚ. 15. Υποβρύχια έρευνα των βυθισμένων ερειπίων των Κεχριών



ΕΙΚ. 16. Ερείπια στην παραλία της βυθισμένης πόλης του Ασωπού (Πλάτρη Λακωνίας)



Εικ. 17. Χάρτης του ελληνικού αποικισμού της Μεσογείου



Εικ. 18. Ομαδική ταφή θυμάτων της επιδημίας του 430 π.Χ. στον αθηναϊκό Κεραμεικό



Εικ. 19. Χάρτης του συγκοινωνιακού δικτύου της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας

παν ότι όλοι πέθαιναν, χωρίς διάκριση δεν είχαν πια την αίσθηση του τι ήταν ευσέβεια και τι δεν ήταν και κανείς δεν πίστευε πως θα γλιτώσει από την ασθένεια για να δώσει λόγο και να τιμωρηθεί για τις άδικες πράξεις του. Όλοι θεωρούσαν ότι η τιμωρία που κρεμόταν κιάλια πάνω από το κεφάλι τους, ήταν πολύ βαρύτερη από κάθε άλλη κι έληπε, προτού την υποστούν, να χαρούν κάπως τη ζωή» (μετάφραση Α. Βλάχου).

Η τρομακτική γεωγραφική εξάπλωση (από την Μ. Ασία και την Ελλάδα έως τη Γαλλία, την Ισπανία, ακόμα και τη Βρετανία) της ευλογιάς (η διάγνωση οφειλεται στην περιγραφή από τον επιστατευμένο από το Μάρκο Αυρήλιο Γαληνό) που έφεραν από την Παρθία στη Ρώμη τα νικηφόρα στρατεύματα του Λευκίου Ουήρου το 166 μ.Χ. και το μέγεθος των απωλειών (στη Ρώμη όπως αναφέρει ο ιστορικός Δίων ο Κάσσιος πέθαιναν καθημερινά 2.000, ενώ στο σύνολο πρέπει να χάθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι) ήταν η αναπόφευκτη συνέπεια της έκτασης, της άριστης συγκοινωνιακής υποδομής (Εικ. 19) και της αστικοποίησης της αυτοκρατορίας. Η επιδημία θα θέριζε την αυτοκρατορία για μια ολόκληρη δεκαετία, και θα ξανακτυπήσει μετά από λίγα χρόνια για να σταματήσει οριστικά λίγο μετά το θάνατο και του Μάρκου Αυρηλίου το 180 μ.Χ. αφήνοντας πίσω της ανυπολόγιστες δημογραφικές, κοινωνικές και οικονομικές ζημιές που για πολλούς θεωρήθηκαν ως μια από τις απώτερες αιτίες της πτώσης της Ρώμης. Το κακό δεν σταμάτησε εκεί: νέες επιδημίες αναφέρονται για τον 3ο αιώνα μ.Χ., που με την εξάπλωση του Χριστιανισμού χρησιμεύουν και από τις δύο (εξίσου βέβαια

κτυπημένες από το θανατικό) πλευρές ως απόδειξη για τη θείκη τιμωρία, των μεν για τις διώξεις του Δεκίου των δέ για την περιφρόνηση των αρχαίων θεών. Φοβερότερη σε διάρκεια θα είναι όμως η βουβωνική πανώλης που ξεκινώντας από την Αίγυπτο, θα ταλανίσει για δεκαετίες τη χριστιανική διάδοχο της Ρώμης, τη Κωνσταντινούπολη του μεγάλου Ιουστινιανού (Προκόπιος Πολ. 2. 22) στη διάρκεια του πολυπάθου (ας θυμηθούμε την ιστορία των σεισμών) 6ου αιώνα μ.Χ. Με τη συσσώρευση όλων αυτών των δεινών η ζοφερή ατμόσφαιρα του τέλους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας φαίνεται ήδη να κυριαρχείται από τους 4 καθαλήρδες της Αποκαλύψεως, που θα πάρουν εικαστική μορφή πολλούς αιώνες μετά την κρίση του τέλους του Μεσαίωνα και τη Μεγάλη Πανώλη, το «Μαύρο Θάνατο», που σάρωσε τον 14ο αιώνα το ένα τρίτο του πληθυσμού της Ευρώπης (Εικ. 20).

Εδώ τελειώνει η ιστορία των καταστροφών στην Αρχαιότητα. Στα προηγούμενα μόνο, έμμεσα, αναφερθήκαμε στο δεύτερο από τους τρομερούς αυτούς ιππότες, στον πόλεμο. Καθώς αυτή η φοβερή, μια από τις φοβερότερες πληγές της ανθρωπότητας, αποτελεί το μοναδικό σχεδόν αντικείμενο του μαθήματος της ιστορίας και του ενδιαφέροντος των μέσων ενημέρωσης, κάθε επανάληψη θα ήταν πιστεύω όχι μόνο περιττή αλλά και δυσάρεστη, πιο δυσάρεστη και από όλες μαζί τις καταστροφές που περιηγηθήκαμε.



Εικ. 20. Οι τέσσερις ιππότες της Αποκαλύψεως του Α. Dorer

ΠΕΝΤΕ ΝΕΟΙ ΒΑΣΙΛΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΗΡΘΑΝ ΣΤΟ ΦΩΣ ΣΤΙΣ ΑΙΓΕΣ

Η αρχαιολογική σκαπάνη ανακάλυψε πέντε νέους βασιλικούς τάφους με πλούσια διακόσμηση και σημαντικά κτερίσματα. Η διευθύντρια της 12^{ης} Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Αγγελική Κοτταρίδη, παρουσίασε τα νέα ευρήματα της ταφικής συστάδας των Τημενιδών κατά την πρώτη μέρα των εργασιών της 27^{ης} Συνάντησης για το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και τη Θράκη, που έγινε στη Θεσσαλονίκη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας από τους πέντε τάφους, -τρεις κιβωτιόσχημοι και δύο μακεδονικοί - ο οποίος έχει μια μεγάλη υπόγειη αίθουσα με λευκούς τοίχους, διακοσμημένους με μια ζωγραφιστή γιρλάντα, με βήλαστάρια, λουλούδια και φύλλα κισσού. Επίσης φέρει ένα κτιστό λίθινο θρανίο που περιτρέπει τους τοίχους και ξύλινη κλίνη διακοσμημένη με ελεφαντόδοντο και κεχριμπάρια από την οποία σώθηκαν αρκετά ίχνη.

Οι κομψές λευκές λήκυθοι που χρησίμευαν ως ελαιοδοχεία των νεκρικών τελετών και γενικά η πλούσια κεραμική που βρέθηκε χρονολογούν το σύνολο στο 420/410 π.Χ. Ο τάφος ανήκει σε έναν πολυεμιστή, ίσως στον βασιλιά Περδίκκα Β' (454-413 π.Χ.), που έδωσε σκληρούς αγώνες για να διατηρήσει ανεξάρτητο το βασίλειό του μέσα στη λαίλαπα του Πελοποννησιακού Πολέμου. Αυτό τεκμαίρεται από ένα σιδερένιο ξίφος που ξέφυγε από τους τυμβωρύχους.

Παρότι τα μνημεία της βασιλικής ταφικής συστάδας, η οποία βρίσκεται σε μια άκρη του νεκροταφείου των Αιγών, παρουσιάζουν



εικόνα γενήσας τα στοιχεία είναι εντυπωσιακά για την ιστορία της ταφικής αρχιτεκτονικής και την προσωπογραφία της βασιλικής οικογένειας.

Ένας νέος μακεδονικός τάφος με δωρικές κολόνες, βρέθηκε δίπλα στον ιωνικό τάφο, που ανασκάφηκε το 1987, η πρόσοψη του οποίου μοιάζει με εκείνη του τάφου του Αλέξανδρου Δ', γιου του Μεγαλέξανδρου και της Ρωξάνης. Οι δύο τάφοι δίνουν την εικόνα ενός διδύμου σύμφωνα με την κ. Κοτταρίδη, η οποία σημειώνει την αναφορά του Διόδωρου σύμφωνα με την οποία ο Κάσσανδρος μετέφερε τα οστά του Φίλιππου Γ' Αρριδαίου, της συζύγου του Αδέας-Ευρυδίκης, καθώς και της πεθεράς του Κύνας και τα έθαψε στις Αιγές.

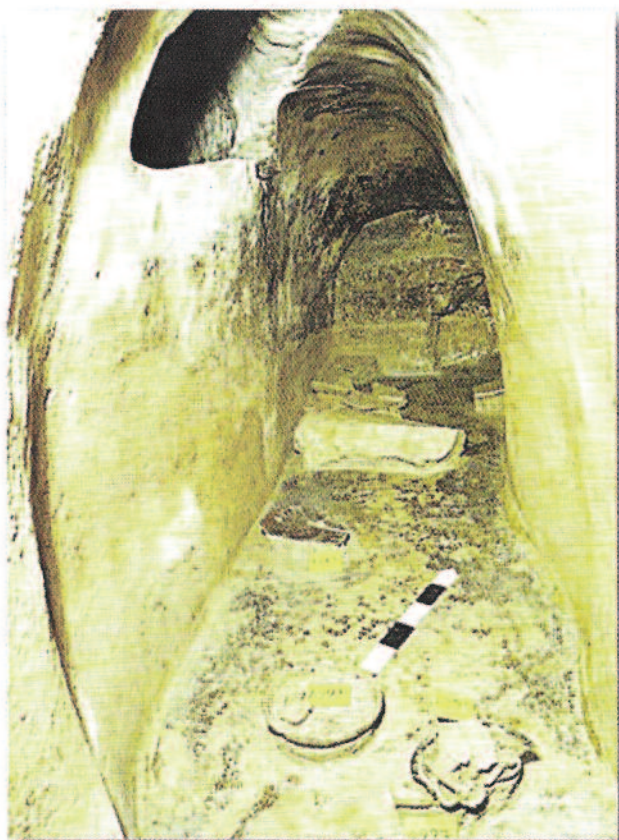
Μέχρι τώρα στη συστάδα των Τημενιδών, έχουν βρεθεί συνολικά 20 τάφοι, που χρονολογούνται από τα αρχαϊκά (α' μισό του 6ου π.Χ. αι.) μέχρι τα πρώιμα ελληνιστικά χρόνια (τέλος 4ου - αρχές 3ου π.Χ. αι.).

Μοιρολότι όλοι οι τάφοι είναι συνημμένοι, η παρουσία καταλοίπων εντυπωσιακών ταφικών πυρών με πλούσια αφιερώματα (αγγεία, όπλα κ.ά.), που ανακαλούν τις περιγραφές των ομηρικών επών, αλλήλ και το μέγεθος και η μορφή των ίδιων των μνημείων οδήγησαν τους αρχαιολόγους στο να τους συνδέσουν με την οικογένεια των Μακεδόνων βασιλέων, τους Τημενίδες.

Η κ. Κοτταρίδη μάλιστα δεν αποκλείει κάποιος από αυτούς τους τάφους να φιλοξένησε τον ίδιο τον Κάσσανδρο ή έναν από τους γιους του, που σαν παιδιά της Θεσσαλονίκης ανήκαν κι αυτοί στην ένδοξη δυναστεία των Τημενιδών. Δυστυχώς σχεδόν ολόκληρο το κυρίως κτίριο έχει καταστραφεί.

Ο αρχαίος Πειραιάς δεν έη

Της Σοφίας Στυλιανού



Εξακόσιες δεξαμενές από την πόλη που χτίστηκε με βάση το «ιπποδάμειο σύστημα» έχουν αποκαλύψει οι αρχαιολογικές ανασκαφές. Τρεις από αυτές θα αποτελέσουν τον πυρήνα μιας έκθεσης στον μοναδικό σταθμό του μετρό που θα φιλοξενεί αρχαία σε θεματικό σύνολο, στην πηλαία Δημοτικού Θεάτρου.

Η πόλη κάτω από την πόλη είχε πολυαπλούς υδάτινους «δρόμους» μέσω των οποίων υδρευόταν και καθαριζόταν. Ο αρχαίος Πειραιάς διόλησε στην Αθήνα και στο χαρακτηριστικό της «αττικώς οικοδομείν» (όπου «αττικώς», βήπε άτακτα και άναρχα). Πρώτα χαράχτηκε, με βάση το περίφημο και υποδειγματικό σύστημα του πρώτου πολεοδομού, του Ιπποδάμου, μετά κατασκευάστηκαν τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης και στο τέλος ήρθε η οικοδομική δραστηριότητα. Όλα αυτά βέβαια, όταν ο θεμιστοκλής αποφάσισε ότι ήταν σημαντικός για την Αθήνα και τον μετέτρεψε σε επίνειό της και σπουδαίο λιμάνι, ενώ μέχρι τότε ήταν μια άσχημη, μικρή οικιστική εγκατάσταση.

Μπορεί το «ιπποδάμειο σύστημα», η ακριβής και με ευθείς χάροξη σε τετράγωνα (σαν να χαράζεις σήμερα ένα

ταψί μπακλαβά, όπως ήνε χαρακτηριστικά οι αρχαιολόγοι) να έχει μείνει στην Ιστορία. Δεν έμεινε όμως στην πραγματικότητα. Ο σύγχρονος Πειραιάς οικοδομήθηκε «αττικώς» ξηλώνοντας ό,τι βρισκόταν στο υπέδαφος από το παρελθόν του. Σε ελάχιστα σημεία διατηρούνται τα αρχαία κατάλοιπα, συνήθως εγκλωβισμένα σε περιφραγμένα οικόπεδα.

Για πρώτη φορά θεματική έκθεση σε σταθμό

Ένα από τα πλέον εντυπωσιακά στοιχεία της πόλης κατά την αρχαιότητα, οι δεξαμενές από όπου υδρευόταν, θα αποτελέσει το επίκεντρο στον σταθμό Δημοτικού Θεάτρου. Προπλάσματα αρχαίων δεξαμενών, με το εντυπωσιακό ύψος τους, θα κατασκευαστούν στο σταθμό, με φυσική αναλογία. Οι δεξαμενές, που είχαν σχήμα παρόμοιο με γυάλα ή κώδωνα, ήταν κατασκευασμένες από λίθους και άργιλο και έφεραν εσωτερικά κονιάματα, ώστε να στεγανοποιούνται. Ήταν δυνατόν να επεκτείνονται με την προσθήκη κοιλωμάτων και συγκοινωνούσαν με στοές, που αν τις μετρήσει κανείς σε ευθεία γραμμή εκτείνονται σε χιλιόμετρα. Από τις δεξαμενές ή από φρέατα που ήταν σε σύνδεση μαζί τους, γινόταν η άντληση του νερού.

Αυτό το πολυπλοκό αληθιά ενδιαφέρον σύστημα θα αναπαρασταθεί στις βιτρίνες του σταθμού, με μια μοναδική θεματική έκθεση. Μοναδική, αφού σε άλλους σταθμούς υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα, αληθιά καμία άλλη έκθεση δεν είναι θεματική. Θα πλαισιώνεται με πλούσιο εποπτικό υλικό και με βίντεο που θα δείχνει πώς λειτουργούσαν όλα κατά την αρχαία εποχή, πώς ξεδιψούσαν δηλαδή οι αρχαίοι Πειραιώτες σ' αυτό το πολύβουο λιμάνι, το γεμάτο μέτοικους και ξένους.

ΕΓΓΕ ΤΟ ΝΕΡΟ... ΝΕΡΆΚΙ

Αναδημοσίευση από την εφημερίδα «ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ» τεύχος 356 - 13 Μαρτίου 2014

Μέχρι σήμερα στον Πειραιά έχουν βρεθεί σε ανασκαφές περισσότερες από 600 τέτοιες δεξαμενές – και έχουν στη συντριπτική πλειονότητά τους καταχωστεί. Κάποιες ήταν σε άριστη κατάσταση διατήρησης και άλλες σε λιγότερο καλή. Οι δεξαμενές ήταν φημισμένες και κατά την αρχαιότητα. Σήμερα, μερικές έχουν σπάσει, άλλες παρουσιάζουν σημαντικές φθορές, κυρίως στα ανώτερα στρώματα, κοντά στο χείλος. Όταν κατά τον 19ο αιώνα οι Πειραιώτες θέλησαν να αναβιώσουν το υδρευτικό σύστημα, διαπιστώθηκε πως είχαν πλέον μετατραπεί σε βόθρους.



Υποδειγματικά συστήματα

Τα αρχαία υδρευτικά έργα απαιτούσαν εξαιρετικές γνώσεις μηχανικής. Όπως φαίνεται από τα ανασκαφικά δεδομένα, το υδρευτικό δίκτυο του Πειραιά αποτελούνταν από σειρά δεξαμενών, οι οποίες μάζευαν τα νερά της βροχής ή τροφοδοτούνταν από πηγάδια που επικοινωνούσαν με την κυρίως δεξαμενή. Επίσης, δεν είναι σπάνια και τα εξεληγμένα συστήματα δύο ή τριών ακόμα και τεσσάρων δεξαμενών, που επικοινωνούν μεταξύ τους με αγωγούς, ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη εκμετάλλευση των υδάτων.

Το όλο σύστημα ενισχύθηκε κατά τα ρωμαϊκά χρόνια από μια σπραγγοκατασκευή της περίφημης Δεξαμενής του Αδριάνειου υδραγωγείου, που ερχόταν από την Αθήνα. Κατασκευάστηκε μεταξύ των ετών 125-140 μ.Χ. με εντολή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού και ήταν το κύριο υδρευτικό έργο της Αθήνας για 1.800 χρόνια μετά την κατασκευή του. Νερά συγκεντρώνονταν από την Πάρνηθα και την Πεντέλη και με ένα σύμπλεγμα σπράγγων κάλυπταν υπογείως χιλιόμετρα ολόκληρα σε όλη την Αθήνα με πολλαπλές διακλαδώσεις. Η διαδρομή των σπράγγων φυλάσσεται μυστική, προκειμένου σε περίπτωση πολιορκίας της πόλης ο εχθρός να μη γνωρίζει την πρόσβαση στο νερό ώστε να το μολύνει. Σε όλη τη διαδρομή υπήρχαν κάθετα φρεάτια (πηγάδια) από όπου μπορούσε κάποιος να έχει πρόσβαση στο νερό. Σε κάθε τέτοιο πηγάδι είχε κατασκευαστεί στο βάθος του δεξαμενή με μεγάλη είσοδο από τη μια πλευρά και μικρή από την άλλη. Το νερό που ερχόταν μέσω σπράγγων εισέρρεε από τη μεγάλη είσοδο, έβρισκε βαθούλωμα (δεξαμενή) και συγκεντρωνόταν εκεί για λίγο ώστε να είναι δυνατή η άντλησή του. Από την άλλη πλευρά, που υπήρχε το μικρότερο άνοιγμα, το νερό διέφευγε και συνέχιζε την πορεία του για το επόμενο πηγάδι.

Στον υπό διαμόρφωση σταθμό του Δημοτικού Θεάτρου η αρχαιολογική σκαπάνη της ΚΣΤ' Εφορίας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Πειραιά εντόπισε 10 δεξαμενές και 31 φρεάτια. Αν και το έργο από μόνο του είναι πολύ σημαντικό, ωστόσο η διατήρηση κάποιων εκ των δεξαμενών εντός του περιγράμματος του μετρό, όπως αρχικά προτάθηκε, κρίθηκε ως μη κατάλληλη.



Ψηφιακή επανένωση της Ζωφόρου του Παρθενώνα



Με τη χρήση των πιο σύγχρονων τρισδιάστατων απεικονιστικών τεχνολογιών, επανενώθηκαν ψηφιακά τα σωζόμενα σήμερα τμήματα της Ζωφόρου του Παρθενώνα: τα πενήντα μέτρα στο Μουσείο Ακρόπολης, τα ογδόντα μέτρα στο Βρετανικό Μουσείο, ένας λίθος στο Μου-

σείο του Λούβρου, τα αντίγραφα κατεστραμμένων λίθων στη Βασιλεία της Ελβετίας, τα θραύσματα γλυπτών διασκορπισμένα σε μουσεία στο Παλέρμο, στο Βατικανό, στη Βιέννη, στην Κοπεγχάγη, στο Μόναχο και στο Wurzberg της Γερμανίας.

Σαρωτές 3D λείζερ τελευταίας τεχνολογίας και εξελιγμένες απεικονιστικές μέθοδοι φωτογραμμετρίας συνδυάστηκαν αρμονικά με τη χρήση προηγμένων συστημάτων όρασης υπολογιστών ώστε να αποδοθεί με εκπληκτική ακρίβεια, μόλις λίγων μικρομέτρων, η γεωμετρία, η αρχιτεκτονική, η υφή του μαρμάρου και η καλλιτεχνική σύλληψη αυτού του μοναδικού έργου τέχνης που είχε συνολικό μήκος 160 μέτρα. Το Μουσείο Ακρόπολης υπολογίζει ότι θα είναι σε θέση να διαθέσει ελεύθερα στο Διαδίκτυο όλην αυτό τον όγκο δεδομένων.

«Έχει δημιουργηθεί ένας τεράστιος ταμειευτήρας πληροφοριών τον οποίο έχουμε ήδη ξεκινήσει να αξιοποιούμε», λέει ο Δημήτρης Παντερμαλής, πρόεδρος του Μουσείου Ακρόπολης, που εξηγεί ότι σήμερα ο επισκέπτης του Μουσείου μπορεί να παρακολουθήσει βίντεο που παρουσιάζουν τμήματα της τρισδιάστατης αποκατάστασης της Ζωφόρου του Παρθενώνα. «Προβόλλοντας στο μέλλον όλα τα τμήματα της επανενωμένης Ζωφόρου θα μας βοηθήσει να καταλάβουμε την αρχική καλλιτεχνική σύλληψη, αλλά και την τεχνολογία των αρχαίων.

Η μεγαλοψυχία του Φειδία βρίσκεται στο ότι τον 5ο αιώνα π.Χ. ο νους αυτού του ανθρώπου κατάφερε να συλλάβει τρισδιάστατα μοντέλα, τα οποία κατόπιν τα υλοποίησε στο μάρμαρο», προσθέτει ο κ. Παντερμαλής.

Συνεχίζεται το πρόγραμμα αποκατάστασης του θεάτρου της αρχαίας Δωδώνης



Μέχρι το 2015 θα πρέπει να έχει αποκατασταθεί και η 9η κερκίδα του α' διαζώματος, δηλαδή όλο το κάτω μέρος του θεάτρου, της Δωδώνης. Αυτός είναι ο στόχος με βάση το πρόγραμμα έτους του έργου στο ΕΣΠΑ. Σε πρόσφατη συνεδρίαση του ΚΑΣ, δόθηκε το πράσινο φως για την α-

ποκατάσταση της 4ης κερκίδας του κάτω τμήματος του θεάτρου αφού μέχρι στιγμής έχουν αποκατασταθεί οι τρεις κερκίδες. Το μνημείο βρισκόταν σε πολύ κακή κατάσταση, όταν ξεκίνησε το έργο το 2003. Η θρυμματισμένη των λίθων και η επαναστοποθέτηση τους χωρίς τεκμηρίωση το 1960, είναι τα κύρια προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν.

«Η μόνη λύση - τόνισε σε δήλωση του ο προϊστάμενος της

Διεύθυνσης Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, Δημοσθένης Σβολόπουλος - είναι να ανασκαφθούν, να στερεωθούν και να συμπληρωθούν οι λίθοι, όπου είναι εφικτό και όπου το υλικό δεν μπορεί να μείνει στη θέση του, να αφαιρεθεί. Σε αυτή την περίπτωση, στο κάτω μέρος των λίθων τοποθετείται τεχνητός λίθος σε αντικατάσταση του απολεσθέντος, ενώ στο πάνω μέρος, αν λείπει, μπαίνει φυσικός λίθος, ο οποίος έχει ίδια φυσικοχημικά χαρακτηριστικά με αυτά του μνημείου»

Μυκηναϊκός οικισμός στους Λαζάρηδες της Αίγινας



Η Καθηγήτρια της Προϊστορικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Νάγια Πολυχρονάκου - Σγουρίτσα έδωσε διάλεξη με τίτλο: «Λαζάρηδες. Ένας μυκηναϊκός οικισμός στην ενδοχώρα της ανατολικής Αίγινας: περιβάλλον, φυσικοί πόροι και δραστηριότητες». Η κ. Πολυχρονάκου Σγουρίτσα έκανε σημαντικές ανακοινώσεις: «Στο τέλος του 15ου αι. π.Χ. έχουν δημιουργηθεί στην Αίγινα εγκαταστάσεις

και στην ανατολική της πλευρά. Εκτός από τον περίφημο οικισμό της Κοιλώνας στη ΒΔ ακτή του νησιού, ο οποίος εξελίσσεται από το τέλος της 4ης χιλιετίας μέχρι τότε στη μεγαλύτερη δύναμη του Σαρωνικού, αναδεικνύεται, κοντά στο ημιορεινό και μεσόγειο σύγχρονο χωριό που ονομάζεται Λαζάρηδες, μια μυκηναϊκή θέση που ακμάζει από το δεύτερο μισό του 14ου και κυρίως τον 13ο αι. π.Χ.

«Από το περίπου 5% του οικισμού που έχει ανασκαφεί μέχρι τώρα έχουν αποκαλυφθεί συγκροτήματα δωματίων, δομημένων με πέτρα, η οποία υπάρχει άφθονη στην περιοχή, σε αρκετό ύψος και με πάχος που κάποτε φθάνει το 1 μέτρο. Η πολύ καλή ποιότητα των κατασκευών, τόσο του οικισμού όσο και του γειτονικού νεκροταφείου κτιστών θαλαμοειδών τάφων, και τα ποικίλα κινητά ευρήματα, που περιλαμβάνουν κεραμική, ειδώλια, μεταλλικά αντικείμενα, σφραγίδες, λίθινα και οστέινα τέχνεργα, προσφέρουν πολυάριθμες πληροφορίες για τη διαβίωση και τις δραστηριότητες των κατοίκων της θέσης».

Μνημειακό κτίσμα στην Κύθνο



Πρόσφατα δημοσιεύθηκαν τα πρώτα αποτελέσματα της τελευταίας μέχρι σήμερα ανασκαφικής περιόδου στο χερσαίο τμήμα της θέσης που πραγματοποιήθηκε υπό τη διεύθυνση του Α. Μαζαράκη Αινίδας και επικεντρώθηκε στην ολοκλήρωση ανασκαφής κτίσματος μνημειακού χαρακτήρα της Ελληνιστικής Περιόδου που αναφέρεται στις ανασκαφικές εκθέσεις ως κτίριο 5, με σκοπό να κατανοηθεί όσο το δυνατόν

περισσότερο η μορφή του, η λειτουργία του και ο ρόλος του για την πόλη.

Σχετικά με το κτίριο 5, οι φετινές ανασκαφικές έρευνες οδήγησαν στη διαπίστωση ότι παρουσιάζει τουλάχιστον δύο κύριες αρχιτεκτονικές φάσεις. Η παλαιότερη ανάγεται στα μέσα περίπου του 4ου αι. π.Χ. και η νεώτερη στο 2ο αι. π.Χ. Ήταν διώροφο κτίριο με μνημειακή κλίμακα στο μέσον που οδηγούσε στον όροφο, όπου βρίσκονταν τα επίσημα όπως φαίνεται διαμερίσματα: ένα δωμάτιο (Α) με την ιατρευτική εστία-εσχάρα (ανασκαφή 2009), ένα άλλο δωμάτιο (Β-Γ) με ηλακόστρωτο δάπεδο και εν μέρει διαμορφωμένο φυσικό βράχο που χρησίμευε πιθανόν για γεύματα, ένα τρίτο δωμάτιο (Ζ) στα ΒΔ του οποίου η χρήση παραμένει άγνωστη -σωζόταν σε επίπεδο χαμηλότερο του δαπέδου- και μια σειρά από δωμάτια που πρέπει να είχαν ξύλινο πάτωμα, -στο διάγραμμα πάνω από τους χώρους Δ και Η, Νότια της κλίμακας και ΣΤ-Θ, Βόρεια αυτής.

Ο προορισμός του οικοδομήματος παραμένει αβέβαιος. Η υπόθεση ότι πρόκειται για το ηρυτανείο της Κύθνου κατά την Ελληνιστική περίοδο παραμένει μια πιθανή εκδοχή που οι αρχαιολόγοι ελπίζουν ότι θα επιβεβαιώσει η ολοκλήρωση της ανασκαφικής έρευνας και της μελέτης των ανασκαφικών δεδομένων σε συνάρτηση με αυτήν των κινητών ευρημάτων.



Άγαλμα του θεού Απόλλωνα βρέθηκε στην Παλαιστίνη



Μηρούτζινο άγαλμα του Έλληνα θεού Απόλλωνα σε φυσικό μέγεθος, που ζυγίζει περίπου 450 κιλά, εντοπίστηκε στη θάλασσα από έναν Παλαιστίνιο ψαρά. Η κυβέρνηση της Χαμάς, που βρίσκεται στην εξουσία στη Λωρίδα της Γάζας, επιθυμεί να λάβει τη συνδρομή διεθνών ειδικών της αρχαιολογίας μετά την ανακάλυψη του αρχαίου αγάλματος, η αξία του οποίου ενδέχεται να αγγίζει τα 250 εκατομμύρια ευρώ.

Η κυβέρνηση διεξάγει έρευνες για να μάθει λεπτομέρειες σχετικά με αυτό το άγαλμα και την προέλευσή του. Μόλις ολοκληρωθούν οι έρευνες, το άγαλμα θα παραδοθεί στο υπουργείο Τουρισμού και Αρχαιοτήτων, το οποίο θα ξεκινήσει επαφές μέσω της κυβέρνησης με ενδιαφερόμενες ηλιευρές στο εξωτερικό, κυρίως στη Γαλλία. Το άγαλμα πιθανόν να ενοικιαστεί σε κάποιο διάσημο γαλλικό ή βρετανικό μουσείο, γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει σε επαφές μεταξύ της κυβέρνησης της Γάζας και ξένων κυβερνήσεων.

Οι χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφεύγουν οποιαδήποτε επίσημη επικοινωνία με τη Χαμάς, την οποία η ΕΕ και οι ΗΠΑ θεωρούν «τρομοκρατική οργάνωση».

Τάφος με άγνωστο φαραώ βρέθηκε κοντά στην Αβυδο της Αιγύπτου



Ένας τάφος που όπως φαίνεται φιλοξενούσε επί κιλητιές, έναν άγνωστο μέχρι σήμερα φαραώ, ήρθε στην επιφάνεια από την αρχαιολογική σκαπάνη, στο Σαχάγκ, κοντά στην Αβυδο της Αιγύπτου, από ομάδα αρχαιολόγων του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια. Ο φαραώ ανήκε,

κατά την επικρατέστερη εκδοχή, στους «φαραώ της Αβύδου» που κυβέρνησαν την Αίγυπτο κατά την Δεύτερη Ενδιάμεση Περίοδο (περ. 1700-1550 π.Χ.).

Φαίνεται ότι η κατασκευή του τάφου, που σώζεται χωρίς τη στέγη του, έγινε από ογκόλιθους που χρονολογούνται στο Μέσο Βασίλειο - οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν σε δεύτερη χρήση. Στο εσωτερικό του σώζονται σε καλή κατάσταση τοιχογραφίες επαρχιακού εργαστηρίου, μέτριας καλλιτεχνικής αξίας.

Ανάμεσα στις επιγραφές όμως βρέθηκε βασιλική δέλτα με το όνομα Σενέμ-Κάυ, που ταυτίζεται όπως εικάζεται με το όνομα του άγνωστου φαραώ και το οποίο έχει αποδοθεί πανθασμένα. Στο εσωτερικό του τάφου βρέθηκαν κανονικά αγγεία και ξύλινη σαρκοφάγος με κατάλοιπα ανθρώπινου σκελετού εκτιμώμενου ύψους 1,85 μ. Φαίνεται, τέλος, ότι ο τάφος είχε συληθεί στην αρχαιότητα, οπότε και οι ληστές είχαν αφαιρέσει την όποια νεκρική σκευή και είχαν τραβήξει το σώμα του βασιλιά, το οποίο και δεν διατήρησε κανένα σημάδι ταρίχευσης.

Πιστεύεται ότι ο Σενεμ-Κάυ ανήκε στην ηγεμόνη δυναστεία «της Αβύδου», μια οικογένεια ηγεμόνων που σύμφωνα με τον αιγυπτιολόγο Κ. Σ. Μπ. Ράικοντ, κυβέρνησαν την ευρύτερη περιοχή της Αβύδου, γύρω στα μέσα του 17ου αι. π.Χ., την ίδια εποχή δηλαδή που η Β. Αίγυπτος ελεγχόταν από τους Υκώς.

Σημαντική ανακάλυψη στη Ντακαλέγια Επιγραφές και νωπογραφίες στο Λούξορ



Στην περιοχή της Ντακαλέγια, σε απόσταση 100 χιλμ. βορείως του Κάιρου, Αιγύπτιοι αρχαιολόγοι εντόπισαν τη μοίμια μιας γυναίκας, ηλικίας 2.000 ετών, η οποία είχε ενταφιαστεί μαζί με 180 αγαθματίδια. Ο μεγάλος αριθμός των αγαθματιδίων υποδηλώνει ότι η γυναίκα ανήκε σε ανώτερη κοινωνική τάξη της αρχαίας Αιγύπτου. Ο τάφος, πλάτους 7 και μήκους 10 μέτρων, περιείχε τη σαρκοφάγο της γυναίκας, πλάτους 70 εκατοστών και μήκους 1,77 μέτρου.

Στη νότια Αίγυπτο, στο Λούξορ, μια οπιστολή Ισπανών και Αιγύπτων αρχαιολόγων έφερε στο φως νέες επιγραφές και νωπογραφίες στις οποίες απεικονίζονται μαζί ο φαραώ Αμένωφις Γ' με τον γιο του, Αμένοφι Δ', ο οποίος βασιλεύσε με το όνομα Ακενατόν μετά τη θρησκευτική μεταρρύθμιση που υποκίνησε ο ίδιος.

Στις ιερογλυφικές επιγραφές που βρέθηκαν στον τάφο ενός αξιωματούχου εμφανίζονται τα ονόματα των δύο φαραώ «το ένα δίπλα στο άλλο», δήλωσε ο υπουργός Αρχαιοτήτων Μοχάμεντ Ιμπραχίμ. «Η ανακάλυψη αυτή είναι σημαντική γιατί αποδεικνύει ότι ο Αμένωφις Γ' και ο Αμένωφις Δ' συμβασίλευσαν, δεδομένου ότι (οι επιγραφές) χρονολογούνται από το πρώτο Χερμ-Σεντ του Αμένωφι Γ'», πρόσθεσε.

Το Χερμ-Σεντ ήταν μια θρησκευτική τελετή για τη συμπλήρωση 30 χρόνων ενός φαραώ στο θρόνο της Αιγύπτου.

...και ο τάφος του ζυθοποιού των φαραώ



Ο τάφος του... ζυθοποιού των Φαραώ ανακαλύφθηκε από Ιάπωνες αρχαιολόγους στη νεκρόπολη των θηβών, στο Λούξορ που όπως εκτιμάται έζησε πριν από περίπου 3.200 χρόνια, την εποχή που στην αρχαία Αίγυπτο βασιλεύει η 19η δυναστεία. Οι αρχαιολόγοι εντόπισαν τον τάφο ενώ καθόριζαν τον πρόναο ενός άλλου ταφικού κτίσματος που ανήκε σε υψηλόβαθμο αξιωματούχο της εποχής του Φαραώ Αμένωφι Γ'.

Η ανακάλυψη του τάφου του Χόνσο Εμ Χερμ είναι μια από τις σημαντικότερες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα

στο Λούξορ, μια πόλη στα νότια της χώρας, διάσημη για τους φαραωνικούς ναούς της στις όχθες του ποταμού Νείλου. Στον τάφο βρέθηκαν επίσης σχέδια τοπίων και διάφορες επιγραφές στους τοίχους και στην οροφή που αποκαλύπτουν πολλές λεπτομέρειες για την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αίγυπτο, κυρίως τις σχέσεις μεταξύ των συζύγων και των παιδιών τους αλλά και διάφορα θρησκευτικά τελετουργικά.

Σε έναν από τους τοίχους εικονίζεται ο επικεφαλής των ζυθοποιών, ο άνθρωπος που έφτιαχνε την μπίρα των φαραώ, να προσφέρει θυσία στους θεούς, περιστασιασμένος από τη σύζυγο και την κόρη του.

Αποκαθίσταται η Ακρόπολη στην πόλη Παυταλία της Βουλγαρίας



Όπως ανακοινώθηκε, η βουλγαρική κυβέρνηση θα δώσει το ποσό των πέντε εκατομμυρίων λέβα (περίπου 2,5 εκατομμύρια ευρώ) για την αποκατάσταση της αρχαίας ακρόπολης στην πόλη Παυταλία (Pautalia), κοντά στο Κιουστεντίλ.

Το έργο, περιλαμβάνει την αποκατάσταση του μεσαιωνικού κάστρου στον λόφο της Χισαρήουκα και τη δημιουργία μουσείου με ευρήματα από την περιοχή.

Επιπρόσθετες αρχαιολογικές ανασκαφές θα αποκαλύψουν μια πρώιμη χριστιανική βασιλική, που είχε χτιστεί

στην τοποθεσία του αρχαίου ναού του Απόλλωνα. Το έργο ενδέχεται να ολοκληρωθεί έως τα τέλη του τρέχοντος έτους.

Η θρακική πόλη Παυταλία ιδρύθηκε τον 5ο-4ο αιώνα π.Χ. κοντά στις θερμές πηγές της περιοχής. Στη συνέχεια, οι Ρωμαίοι τη μετέτρεψαν σε οχυρό, ιαματικό και εμπορικό κέντρο. Στη διάρκεια του Μεσαίωνα, η πόλη είχε την ονομασία Velbazhd, ενώ υπήρξε τμήμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και του Δεύτερου Βουλγαρικού Βασιλείου.



Μουνιχία, Μουνιχιών,

Γεννήθηκα και ζω στη Μουνιχία, σημερινή συνοικία Καστέλλια και δη στο σημερινό Μικρολίμανο πρώην Τουρκολίμανο, η δε οικία μου σχεδόν εφάπτεται των προτιμών ετών αποκαλυφθέντων τεσσάρων ομοσπεγών Νεωσοίκων (με κοινή στέγη), όπου ήδη άνωθέν των εκτίσθη ημιτελής ακόμη ταβέρνα με γυάλινα πατώματα για να φαίνονται τάχα οι νεώσοικοι από τους συμποσιαζομένους. Επειδή ήατρεύω τη Μουνιχία όπου κατοικώ και εκείθεν εύχομαι να μεταστώ εις Αιωνίαν Ανατολήν, γι' αυτό επέλεξα αυτό το θέμα.

Ετυμολογικώς λοιπόν η λέξις Μουνιχία προέρχεται από την λέξη Μήνη = σελήνη εκ της οποίας προέρχεται και η λέξις μην (=μήνας), ο οποίος στους Αρχαίους Έλληνες ήταν σεληνιακός (όση η διάρκεια της σελήνης). Εκ της Μήνης μην προέρχεται και η αγγλική λέξις Μονη-φεγγάρι αλλή και η δημόδης λέξις του γυναικείου αιδοίου, δεδομένου ότι ο γυναικείος κύκλος ακοιουθεί τον σεληνιακόν μήνα.

Μήνη λοιπόν, μήνας, σελήνη ιωνιστί και αττικιστί, σελήνα δωριστί και αιοιιστί. Η λέξις Μουνιχία, Μουνιχιών, Μούνιχος συναντάται σε διαφόρους αρχαίους κλη σχολιαστές γραφομένη και ως Μουνυχία με -υ- αντί -ι- εκ συγχύσεως, σε μία προσπάθεια να ερμηνευθεί ως προερχόμενη τάχα από το Μούνος = μόνος - όνυξ, δηλαδή ο έχων μόνο ένα νύχι. Πράγμα που είναι άαθος. Από άλλους γίνεται προσπάθεια να ετυμολογηθεί ως δήθεν φοινικική, σημητική, εβραϊκή, λολεγκική λέξις.

Ο Μούνιχος ήταν επώνυμος Έρωσ της Αττικής ήατρευόμενος στο Ιερόν της Μουνιχίας Αρτέμιδος, Τέμενος στο λιμένα της Μουνιχίας (Καστέλλια) και δη στο ακρωτήριο της Νοτιοδυτικής πλευράς του λιμένος, στην κορυφή του οποίου μέχρι το 1935 υψώνετο η βίλλα του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου (πρώην πρωθυπουργού) και ήδη ο Ναυτικός Όμιλος Ελλάδος (Ν.Ο.Ε.). Ο Μούνιχος θεωρείται ο ιδρυτής του Ιερού, ήατρευόμενος Έρωσ, αυτού με βωμό αφιερωμένο εις αυτόν, όπου και το Ιερόν της Μουνιχίας Αρτέμιδος.

Σύμφωνα με το μύθο μια εξημερωμένη άρκτος αφιερωμένη στη θεά ετραυμάτισε στο πρόσωπο μίαν παρθένο κόρη. Οι αδελφοί της παρθένου εφόνευσαν την άρκτο με συνέπεια να οργισθεί η θεά και να εξαπλώσει λοιμό στην πόλη των Αθηνών.

Σύμφωνα με το χρησμό του θεού έπρεπε κάποιος να θυσιάσει την κόρη του για να σταματήσει ο λοιμός. Τότε ο Έμβαρος, με αντάλλαγμα την κληρονομικήν ιερωσύνη για τα μέλη της οικογένειάς του, προσέφέρθη να θυσιάσει την θυγατέρα του.

Έτσι μαρτυρείται ούτως ως ο πρώτος ιερεύς του Ιερού. Αντί όμως της κόρης του εθυσίασε μίαν αίγα ενδεδυμένη με κροκωτόν ιμάτιον όπως η κόρη του.

Η μαρτυρούμενη αυτή θυσία αποτελεί κατάλοιπον ανθρωποθυσίας τελουμένη σε παλαιότεραν εποχήν.

Από τον μύθον αυτόν προήλθεν η "αρκτεία" κατά



ΜΟΥΝΙΧΟΣ

Του **Μιχάλη Βλάχου**
Δικηγόρου Ε.Τ.

την οποίαν ατθίδες παρθένοι ηλικίας άνω των πέντε και μέχρι δέκα στην ενδεοδυμένη κροκωτόν ιμάτιον αρκτεύουν στην Άρτεμιν. Η θυσία αιγός (κατοίκα) στο Ιερό της Μουνιχίας έχει τις παράλληλες παραδόσεις της Ιφιγενείας στην Βραυρώνα και στην Αυλίδα. Στην Μουνιχία η παρθένος από τον ίδιο τον πατέρα της, πριν από την θυσία αντικαθίσταται από αίγα. Στην Βραυρώνα και στην Αυλίδα αντικαθίσταται από έλαφο ή άρκτο κατά την διάρκεια της θυσίας.

Ο Μούνιχος αναφέρεται ως υιός του Παυτακλήους, αφού κατά την παράδοσιν Παυτακλής ήτο ο πατέρας του. Προς τιμήν της Μουνιχίας Αρτέμιδος και τον Μούνιχον εγίνοντο τελετές στη Μουνιχία την 16ην του μηνός Μουνιχιώνος που συμπίπτει με τους σημερινούς μήνες Μάρτιον - Απρίλιον (την συμβολή των).

Κατά τα Μουνίχια οι έφηβοι ξεκινούσαν με τα ιερά πλοία από τον λιμένα της Ζέας και "περιπλεεύσαντες" την χερσόνησο της Μουνιχίας με τέλεση αγώνων έφθαναν στο λιμένα της Μουνιχίας όπου ακολουθούσε θυσία στην Άρτεμιν και πομπή των εφήβων. Οι εκδηλώσεις αυτές των εφήβων συνεδέθησαν από την παράδοση με τα επινίκια για την ναυμαχία της Σαλαμίνας. Αλλ' η σύνδεσις αυτή δεν έχει χρονική βάση αφού η ναυμαχία έγινε το μήνα Βοηδρομιώνα που συμπί-

πτει με τον Σεπτέμβριο.

Η λανθασμένη σύνδεση οφείλεται στο ότι η εποχή του Μουνιχιώνος ήταν ευνοϊκή για ναυτικές δραστηριότητες, αλλ' οφείλεται και στην παράδοση. Σύμφωνα με αυτήν η θεά Άρτεμινς έπαιξε σημαντικό ρόλο στη νίκη κατά την Ναυμαχία της Σαλαμίνας. Με την Ναυμαχία και με τον πρωταγωνιστή της Θεμιστοκλή σχετίζεται άμεσα η Άρτεμινς ως Αριστοβούλη αλλιά και ως Εκάτη και ως Φωσφόρος.

Όμως ας επανέλθουμε στις τελετές των Μουνιχιών. Κατ' αυτές προσφέροντο πηλακούντες ονομαζόμενοι "αμφιφώντες" κάτω σαν τις σημερινές τυρόπιτες (αμφί = γύρω).

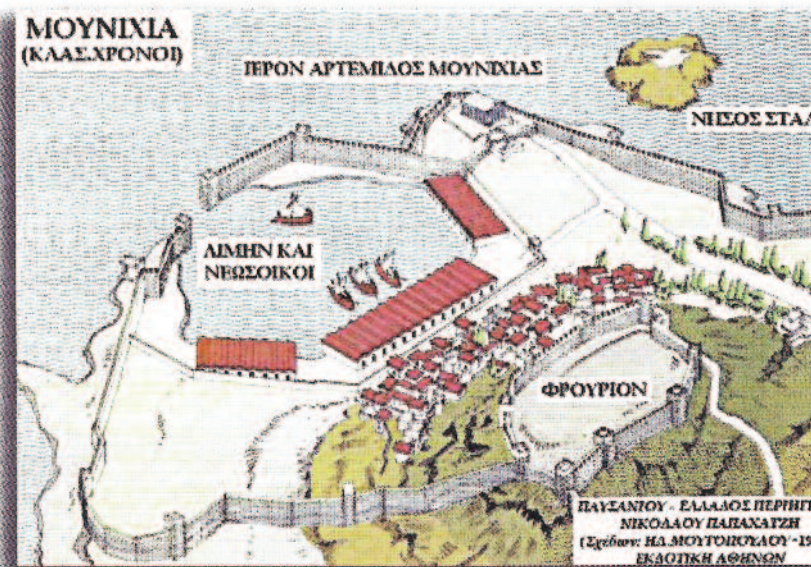
Κατά δε τη Σούδα: "ονομάζονται δε αμφιφώντες, ως μεν τινές, ότι τότε γίνονται ότι ήλιος τε και σελήνη πρωί υπέρ γης φαίνονται· ως δε Απολλιδώωρος ότι κομίζουσιν αυτούς διαδία ημμένα περιπλήγοντες επ' αυτών. Κατά Φιλόχορον (4ος - 3ος π.Χ.) περί ημερών "Πηλακοή της διαδία εν κύκλῳ περικείμενα έχων". Ταύτη γάρ συμβαίνει περικαταλαμβάνοσθαι την σελήνην προς ταις δυσγαίς υπό της ανατολής του ηλίου". Κατά τον Αθήναιον 14,53,645α (2ος - 3ος π.Χ.) "Φιλόχορος δ' αμφιφούντα αυτόν κληθήκαι, επεί εν εκείνη τη ημέρα επικαταλαμβάνεται η σελήνη επί της δυσγαίς υπό της του ηλίου ανατολής, και ο ουρανός αμφιφώς γίνεται".

Αλλ' ας επανέλθουμε στη Μουνιχία.

Τώρα έχει ονομασθεί Μικρολίμανο ως αντικατάσταση της ονομασίας Τουρκολίμανο. Αυτή όμως η ονομασία μας αποκόπτει από την αρχική, την κυρίως ονομασία Μουνιχία.

Πως θα μπορούσαμε να επαναφέρουμε την αρχική αυτήν ονομασία χωρίς τα τυχόν μειονεκτήματα.

Θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε "Μνινιχία".



Πλατεία Πηγάδας

Μεταβολή στην όψη και στην ιστορία της

Η ΠΗΓΑΔΑ είναι από τις πιο γνωστές περιοχές του Πειραιά, σαν όνομα και σαν πέρασμα προς τον Άγιο Βασίλειο, το Χατζηκυριάκειο, την Καλλιπόλη και την Πειραική. Όσα άλλα επώνυμα πήγαν να της δοθούν στα προηγούμενα χρόνια δεν μπόρεσαν να επικρατήσουν. Αναφέρεται ως Υδροστάσιον, Δεξαμενή, την είχαν πλατεία Καθαβρύτων, Παξινού όμως στην μνήμη και στα στόματα παραμένει η επωνυμία Πηγάδα, Πλατεία Πηγάδας.

Όταν τον 19ο αιώνα τέθηκε το θέμα άντλησης υδάτων από τα χαμηλά των Καρινίων και του Νέου Φαλήρου, αποφασίστηκε η διοχέτευσή τους στην πόλη με σιδηροσωλήνες και η συγκέντρωσή τους σε δεξαμενή πάνω σε υψηλή κατάληλη θέση. Επιλέχτηκε η περιοχή Ανεμόμυλος ή Μύλοι στην συνοικία των Υδραίων και χτίστηκε η κεντρική υδαταποθήκη (τελείωσε το 1873). Η έκταση για να γίνει η δεξαμενή αγορά-

στηκε επί Τρύφωνος Μουτζοπούλου, 1874 - 1883.

Έτσι «γεννήθηκε» η Πηγάδα (διαμορφώθηκε το 1878). Περικλείεται από τις οδούς Γεωργίου Θεοτόκη, που ακριβώς επειδή άρχιζε από δίπλα της την έλεγαν οδό Δεξαμενής, Ιάσονος, Αντωνίου Θεοχάρη και Σαχτούρη. Η πλευρά προς την Ιάσονος και το κέντρο της είναι χτισμένη με τα υπ' αριθμόν 33ο και 50ό Δημοτικά Σχοδεία και το 50ό Νηπιαγωγείο. Στην Θεοχάρη - Ιάσονος καλύπτεται από το μέγαρο του ΟΤΕ.

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου εχθρικά αεροπλάνα, νομίζοντας ότι ήταν στρατιώτες έριξαν βόμβες πάνω στο πλήθος που έκανε τα ψώνια του στην τοπική λαϊκή της Πηγάδας. Ο Απόστολος Β. Χατζηελευθεριάδης στο βιβλίο του «Ένα Πειραιωτάκι στα χρόνια της φωτιάς. 1940 - 1945», Πειραιεύς 2000,



του ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ
Αντιπροέδρου Φιλολογοικής Στέγης Πειραιά
Πρόεδρος Ινστιτούτου Πειραικών Μελετών

σελ. 88 - 91 μας περιγράφει το γεγονός:

«Βαρυφορτωμένο το ταξί με τις ακτινωτές τις ρόδες κατηφόριζε την οδό Σερφιώτου. Ημέρα Λαϊκής αγοράς στην παρακάτω γειτονιά της Πηγιάδας. Από νωρίς οι νοικοκυράδες με τα δίκτυα στα χέρια βιαστικά να ξεπορτίζουν απ' τα σπίτια τους, για να προλάβουν νωρίς-νωρίς να προμηθευτούν τα φρέσκα ζαρζαβάτια. Εκεί κάπου στην μέση της κατηφόρας, οι σειρήνες άρχισαν να ουρλιάζουν. Αυτά τα απαίσια μαύρα αναποδογυρισμένα καζάνια να στριγγλίζουν δαιμονισμένα. Οι σειρήνες του πολέμου.

Τρίτη, 5 Νοεμβρίου, από νωρίς οι κάθε λογήςπραματευτάδες να έχουν απλώσει τα προϊόντα τους πάνω στους πάγκους: Από ζαργάνες φρέσκες της ημέρας του Σαρωνικού, μέχρι σάβρακα και φανέλλες. Ό,τι μπορεί να χρειάζεται το κάθε νοικοκυριό. Κουρελούδες και δαντέλλες, στάμνες Αιγίνης και φακαρόλλες! Άλογα και κάρρα, κόσμος και κοσμάκης, κυράδες και χασομέρηδες, σκόρπια μπερδεμένοι, στην μεγάλη αθήνα.

Από υψηλά δύο-τρία σμήνη Ιταλιάνων να γυροφέρνουν την πόλη του Πειραιώς, το λιμάνι. Να ψάχνουν να βρουν τον στόχο και αυτός να μην... υπάρχει. Φορτωμένα τις βόμβες του θανάτου. Ο κόσμος από κάτω να μην δίνει την παραμικρή σημασία.. Τα αθόγατα να τρώνε το σανό τους και οι νοικοκυράδες να κάνουν τα παζάρια τους στα λάχανα και στα παραπούλια.....

Ο κυρ' Βασίλης, που είχε πάρει τον λόγο, εξηγούσε στον θείο του τον Κώτσο και σε κάτι άλλους κυρίους, το τι έγινε το ίδιο πρωινό κάτω στον Περαιά.

«Που ήες μπάμπα, κάποια ώρα γύρω στις δέκα, σήμερα το πρωί, καμιά δεκαπενταριά αεροπλάνα βομβάρδισαν τον Πειραιά. Όλες οι βόμβες πέσανε στην λαϊκή αγορά της Πηγιάδας. Καναδυό βόμβες πέσανε κάπου στην Ψυττάλεια. Οι Ιταλιάνοι αεροπόροι χάσανε τον μπουσουλιά τους και βλέποντας κόσμο πολύ, μαζεμένο στο παζάρι, νομίσανε, ότι πρόκειται για στρατόπεδο. Τα γαϊδούρια της λαϊκής, τα καρρότσια και τις νοικοκυράδες τις νομίσανε για στρατιωτικούς στόχους.....

Της Πηγιάδας του Πειραιά οι σκοτωμένοι από τους άστοχους βομβαρδισμούς της αεροπορικής επιδρομής της 5ης Νοεμβρίου του 1940 ήταν τα πρώτα άμαχα θύματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, για την Ελλάδα».

Οι νεκροί και οι τραυματίες ήταν πολλοί. Από ότι



άκουσα από παλαιότερους ο Δήμος Πειραιά είχε ανεγείρει στο σημείο ένα μνημείο με τα ονόματα των πεσόντων.

Τελευταία μεγάλη διαμόρφωση της πλατείας έγινε επί δημαρχίας Ανδρέα Ανδριανόπουλου στα 1988. Τα εγκαίνιά της έγιναν στις 25 Οκτωβρίου. Είναι τότε που



ονομάστηκε Πλατεία Κατίνας Παξινού. Η προτομή της μεγάλης ηθοποιού μεταφέρθηκε από την πλατεία Δημοτικού Θεάτρου. Σύντομα επέστρεψε, παρέμεινε όμως η επιγραφή στο σιντριβάνι, σπασμένη αλλήθ' άρτια μέχρι τον Φεβρουάριο του 2014. Η επιγραφή έλεγε: «Δήμος Πειραιά/ Πλατεία Κατίνας Παξινού/ Διαμορφώθηκε και εγκαινιάστηκε το 1988/ επί δημαρχίας Ανδρέα Ανδριανόπουλου».

Τα έργα ανάπλασης χάλασαν πλέον τη μορφή της όπως την ξέραμε.

Βρίσκεται σε εξέλιξη το σκάψιμο του χώρου και η μετέπειτα δημιουργία της πρώτης βιοκλιματικής πλατείας που θα τροποποιήσει το μικροκλίμα της περιοχής.

Ανάπλαση θα γίνει και στα πεζοδρόμια επί της Θεοτόκη και Θεοτόκη που ανασκάφτηκαν.

Θα δημιουργηθούν δύο παιδικές χαρές, ένα βιοκλιματικό στέγαστρο, ένας χώρος εκδηλώσεων (θεατράκι) και θα αφιερωθεί τόπος όπου θα κυριαρχεί το υδάτινο στοιχείο. Αυτό ακριβώς θα γίνει στο ίδιο

περίπου σημείο προς την Θεοτόκη όπου παλαιότερα, γύρω στα 1967, υπήρχαν στις άκρες του δύο σιντριβάνια τα οποία συνδέονταν με μια μακρόστενη θωρίδα γεμάτη νερό που την διέσχιζαν τρεις γέφυρες ανάμεσα σε έκταση πράσινου. Αργότερα πήρε την θέση τους το πεζοδρόμιο με τις μικρές νησίδες πράσινου και πιο πρόσφατα τοποθετήθηκαν τα περίπτερα - πέργκολες του απέναντι καφενείου και του εστιατορίου. Επίσης και στο πεζοδρόμιο στην Σαχτούρη είχε πέργκολες για να πίνει κάποιος τον καφέ του. Στις μέρες που γίνονται οι λαϊκές, τα πρώτ'νά είναι γεμάτη με μικροπωλητές με τις πραμάτιες τους. Ο τόπος είναι φυτεμένος με πεύκα, φοινικοειδή κι άλλα δένδρα, που αρκετά θα παραμείνουν στην θέση τους.

Με την ευκαιρία της επίσκεψής μου στην πλατεία την Τετάρτη 12 Μαρτίου 2014 ας περιγράψω τα καταστήματα επί της Γεωργίου Θεοτόκη στο ύψος της πλατείας.

Αριθμός 2: ΚΕΜΠΑΜΠΤΖΙΔΙΚΟΝ ο Μπαρμπαδήμος. Ιδέσποινα Β. Σταύρου, το δεύτερο στον Πειραιά, το πρώτο στην Ακτή Μουτζοπούλου 64). Πρώην ουζερί Η ΧΟΒΟΛΗ του Κρίτωνος Μαητέζου.

Αριθμός 2: Cafi Local.

Αριθμός 4: Ζαχαροπιάστείο ΜΠΑΚΑΛΟΓΛΟΥ. [Δημήτρης Μπακάλογλου].

Οδός Τομπάζη.

Αριθμός 6. Καφενείο.

Αριθμός 6. Η πίτα της Πηγιάδας. Barros - Medina Nilda A.

Αριθμός 8. Ποθουκατοικία. Παλαιότερα θυμάμαι ότι εκεί βρισκόταν η μουσική σκηνή A CARPELA της Μαίρης Έστερ στην Γ. Θεοτόκη 8 που έκλεισε τον Σεπτέμβριο του 1999. Έγινε Cafi Music Gallery που κι αυτό δεν κράτησε πολύ.

Οδός Ιάσονος.

Αριθμός 10. The Top Grill. Σουβλάκι. Της Κωνσταντίνας Λειβαδάρου και Ουρανίας Κοντούρη.

Αριθμός 12. Καφενείο Κυνηγών BIRGINIA.

Κουρείο.

Αριθμός 14. Ποθουκατοικία.



Χρήστος Καραγιάννης

«Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ (1918 - 1922)»

Μια συγκλονιστική μαρτυρία
για τις ελληνικές εκστρατείες
Επιμέλεια-Σχολιασμός Φίλιππος ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ. Σελίδες 375.



Ο Χρήστος Καραγιάννης καταγράφει στο προσωπικό του ημερολόγιο τα όσα έζησε, ως στρατιώτης, στις σημαντικές μάχες του ελληνικού στρατού, από το 1918 μέχρι το 1922.

Παρ' όλο που το κείμενο δεν διακρίνεται για τις λογοτεχνικές αρετές του - ο συγγραφέας δηλώνει ότι υπήρξε αυτοδίδακτος στα γράμματα - εν τούτοις, με σπάνια και λεπτομερή αφήγηση, λιτότητα και αμεσότητα εξιστορεί μία περίοδο, που παρ' όλο φαίνεται σχεδόν ξεχασμένη, ουσιαστικά καθόρισε και διαμόρφωσε

το μέλλον της Ελλάδας.

Οι σελίδες του ημερολογίου είναι γεμάτες αναμνήσεις, γεγονότα, συγκίνηση, που αναβλίζουν από τα πεδία των μαχών Ιτελευταίες μάχες του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στο Μακεδονικό Μέτωπο (1918), εκστρατεία στην Ουκρανία κατά των Μπολσεβίκων (1919), άφιξη των ελληνικών στρατευμάτων και προέλασή τους στη Μικρά Ασία (1920 - 1921), κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου (1922), και καλύπτουν μία τετραετία μάταιων θριάμβων και ανεπανόρθωτων ηττών.

Ο Φίλιππος Δρακονταειδής, που είχε την επιμέλεια και το σχολιασμό του έργου αυτού, στάθηκε με σεβασμό στο κείμενο του οηλίτη (Κλάσης 1915) Καραγιάννη και απηλώ με τις ηλούς και αναγκαίες υποσημειώσεις του ανέδειξε το περιεχόμενό του και φώτισε γεγονότα, καταστάσεις και πρόσωπα της περιόδου εκείνης.

Μανόλης Κούμας

«Γεώργιος Καφαντάρης» Πολιτική Βιογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ.
Σελίδες 327.

Το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία εμπλούτισε τη σειρά του ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ, με τον τόμο που αναφέρεται στην πολιτική δράση του Γεωργίου Καφαντάρη, του Μανόλη Κούμα.

Ο Ευρυτάνας πολιτικός, που διαδραμάτισε ηγετική προσωπικότητα του βενιζελικού χώρου και κεντρική φυσιογνωμία της πολιτικής ζωής της νεώτερης Ελλάδας, σφράγισε με την πολυήλικη δράση του και τις ανυποχώρητες θέσεις του όλες τις σημαντικές εξελίξεις του πρώτου μισού του 20ου αιώνα.

Πρωθυπουργός σε μία κρίσιμη περίοδο μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, Αντιπρόεδρος στην πρώτη μεταπολεμική κυβέρνηση Σοφούλη, επανειλημμένα υπουργός, Αρχηγός Κόμματος, βουλευτής. Υπήρξε υπέρμαχος της αβα-



σίλειτης δημοκρατίας και του τερματισμού του Εθνικού Διχασμού, ενώ διατήρησε την αυτονομία του ως πολιτική προσωπικότητα και δεν δίστασε να προασπίσει τις θέσεις του, να διαφωνήσει και να συγκρουστεί με φίλους και αντιπάλους.

Το παρόν βιβλίο, βασίζεται στη μελέτη πρωτογενών ελληνικών πηγών,

αδημοσίευστων και δημοσιευμένων, του αρχείου του βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών, καθώς και της διαθέσιμης βιβλιογραφίας και φιλοδοξεί να προσεγγίσει την προσωπικότητα του Γ. Καφαντάρη και να προσφέρει μία νέα ανάγνωση της πολιτικής του πορείας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της εποχής που έδρασε. Επίσης, προσπαθεί να φωτίσει άγνωστες αλήθι ενδιαφέρουσες πτυχές της πολιτικής διαδρομής του και να αναδείξει τα κίνητρα πίσω από τις καθοριστικές αποφάσεις και πρωτοβουλίες που έλαβε.

Ένα βιβλίο που συμβάλλει στην ανάδειξη της ηλούς πολιτικής δράσης του ελληνικού κοινοβουλευτισμού του χτες.

ΑΘΗΝΑ ΚΑΚΟΥΡΗ

«1821 Η ΑΡΧΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ» ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΔΗΜΗΟΥΡΓΗΘΗΚΕ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΟΠΟΥ ΖΟΥΜΕ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ. Σελίδες 375.



Το νέο βιβλίο της Αθηνάς Κακούρη, είναι μία διήγηση γνωστών στους «μεγάλους» γεγονότων από τη Νεώτερη Ελληνική Ιστορία, γραμμένο με τρόπο που συμφιλιώνει τον εκπαιδευτικό και το γονέα, αλήθι και το παιδί, με την αφήγηση της Ιστορίας.

Το θέμα του βιβλίου είναι η Ελληνική Ιστορία, από το 1821 μέχρι το 1831, με ανα-

δρομές στο πριν και τα μετά γεγονότα. Με επίκεντρο τη μορφή του Ιωάννη Καποδίστρια, η συγγραφέας ξετυλίγει με θέρμη, αμεσότητα, ακρίβεια και στοχαστική κατάληξη τα γεγονότα. Ενθουσιάζεται για τις νίκες των Ελλήνων, αγωνιά για την επικράτηση, θρηνεί για τις τραγικές στιγμές, πικραίνεται για τους εμφύλιους, νουθετεί τα ελαττώματα. Μυεί το παιδί στη γόνιμη αμφοβήτηση και στην πραγματική ιστορική έρευνα, αφήνοντας το να μαντέψει τις αιτίες, να εικάσει τις συνέπειες, με την ελπίδα, να παρασύρει ένα νέο κοινό στην αναζήτηση της αυτογνωσίας μας, με αγάπη για το παρελθόν και χωρίς επικίνδυνες ακρότητες.

Εν τέλει...

Ξεκίνησαν τα έργα του ΜΕΤΡΟ
στον Πειραιά

Η ανάκτηση της αρχιτεκτονικής
ταυτότητας του Πειραιά και η
επανακατασκευή του
παλιού Ρολογιού

Εν τέλει... η ανάκτηση της ιστορικής αρχιτεκτονικής ταυτότητας της πόλης του Πειραιά είναι μια μακρά διαδικασία, αλλά όπως φαίνεται βρίσκεται σε ένα δρόμο, αφού απασχολεί τη Δημοτική Αρχή και παίρνει πρωτοβουλίες γι' αυτό το σκοπό. Μετά την επαναλειτουργία του Δημοτικού Θεάτρου, η επανακατασκευή του παλιού Ρολογιού - σήμα κατατεθέν και έμβλημα για τη πόλη, - είναι ο επόμενος στόχος. Ο Δήμαρχος κ. Βασιλής Μιχαηλίδης εμφανίστηκε ικανοποιημένος γιατί οι πρώτες προσπάθειες για τη συγκέντρωση χρημάτων έφεραν καρπούς. Τα έσοδα της συναυλίας, που δόθηκε την Παρασκευή 14 Μαρτίου, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά από την Λαϊκή Ορχήστρα του Μίκη Θεοδωράκη με την συμμετοχή των καλλιτεχνών Φωτεινής Δάρρα και Λάκη Χαλκιά, καθώς και το δείπνο και η δημοπρασία των έργων τέχνης που προσέφεραν διακεκριμένοι ζωγράφοι, (Τέσης, Κοκκινίδης, Μιχαηλτσιάνος, Πολιτάκης, Μίχας, Μάσχα, Μαντάς) ανήλθαν στα 94.540 ευρώ.

Την ίδια μέρα είχε προηγηθεί ημερίδα με τη συμμετοχή διακεκριμένων προσωπικοτήτων με θέμα: «Η Ανάκτηση της Ιστορικής Αρχιτεκτονικής Ταυτότητας της πόλης του Πειραιά. Του ρολογιού ο χρόνος θα ταξιδέψει πάλι στους δρόμους της θάλασσας». Επίσης, όπως έχει δεσμευτεί ο κ. Μιχαηλίδης τα έσοδα από την πώληση οικοπέδου του Δήμου Πειραιά στον Δήμο Νικαίας - Ρέντη, που ανέρχονται στις 250.000 ευρώ θα διατεθούν για την επανακατασκευή του Ρολογιού. Ακόμη έχουν ανοικτές λογαριασμοί σε όλες τις τράπεζες για να προσφέρουν οι δημότες ό,τι μπορούν.

Εν τέλει... η αρχαιολογική ανασκαφή μπροστά από το Δημοτικό Θέατρο ολοκληρώθηκε και έτσι οι εργασίες κατασκευής του ομώνυμου σταθμού ξεκίνησαν.

Σύμφωνα με την Αττικό Μετρό, οι εργασίες εκσκαφής στον σταθμό θα ξεκινούσαν περίπου σ' ένα δεκαήμερο, μετά την κατασκευή των πασσάλων περιμετρικά του σταθμού. Οι πάσσαλοι χρησιμοποιούν για τη στήριξη των πρανών, ώστε έπειτα από δύο μήνες να ξεκινήσει η εκσκαφή στο εσωτερικό της γης. Εκτός από τις υπόγειες δεξαμενές που αναφέρονται σε άλλη στήλη ενδιαφέρον, παρουσιάζουν και τα ευρήματα στο «φρέαρ Δελιγιάννη», στο σημείο απ' όπου θα βγει και πάλι στην επιφάνεια ο μετροπόντικας όταν ολοκληρώσει την εκσκαφή της σήραγγας. Στο σημείο βρέθηκαν τρία βοτσαλωτά δάπεδα, τα οποία αποφασίστηκε να αποσπαστούν για να διασωθούν. Μάλιστα το ένα από αυτά θα εκτεθεί με κάποιον τρόπο στον σταθμό Δημοτικό Θέατρο.

Ο σταθμός του Πειραιά (δίπλη στον σταθμό του ΗΣΑΠ), «μετακινήθηκε» 7 μέτρα ανατολικότερα για να αποφύγει τον αγωγό ομβρίων, ενώ οι λοιπές παρακάμψεις των δικτύων ολοκληρώθηκαν. Το εργοτάξιο θα καταλάβει τον χώρο μπροστά από τον σταθμό σε μήκος 110 μέτρων, ενώ ο δρόμος θα «μετακινηθεί» μέσα στον χώρο του λιμανιού προκειμένου να ξεκινήσουν, τέλη Μαΐου, οι εργασίες κατασκευής του σταθμού..

Όσο για τον μετροπόντικα, αυτές τις ημέρες... ξεκουράζεται, προκειμένου να διευθετηθούν κάποια προβλήματα με τη φορά των χωμάτων στην επιφάνεια. Ο μετροπόντικας έχει σκάψει ήδη 220 μέτρα και θα διανύσει ακόμα 400 μέτρα προτού φθάσει στον πρώτο σταθμό, στα μέσα Μαΐου. Η εκσκαφή στον σταθμό της Αγίας Βαρβάρας ολοκληρώνονται, ενώ παράλλη-



ληλα προχωρά η σκυροδέτησή του. Πού βρίσκονται οι υπόλοιποι σταθμοί; Στον Κορυδαλλή και τη Νίκαια η εκσκαφή ολοκληρώνεται στα τέλη Απριλίου, ενώ στα Μανιάτικα η εκσκαφή έχει ήδη ξεκινήσει. Υπενθυμίζεται ότι το έργο έχει ημερομηνία παράδοσης τις αρχές του 2017, αλλά υπάρχουν ορισμένες καθυστερήσεις που η κατασκευάστρια εταιρεία πιστεύει ότι μπορούν να απορροφηθούν.

**Σπάνιο ξύλινο φέρετρο της
αρχαϊκής εποχής βρέθηκε
στο Δέλτα Φαλήρου**

Εν τέλει... το σπάνιο εύρημα, διαστάσεων 1,61 μ. μήκους, 0,77 μ. πλάτους και πάχους από 3 ως 9 εκατοστών, που βρέθηκε σχεδόν ανέπαφο κατά τις ανασκαφές στο Δέλτα Φαλήρου, στην περιοχή κατασκευής του Κέντρου Πολιτισμού του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος», ήταν ένα ξύλινο φέρετρο. Το φέρετρο, είναι μονόξυλο και χρονολογείται στην αρχαϊκή εποχή, 610-490/480 π.Χ. Σε αυτό συνηγείται ένα αρχαϊκό όστρακο αγγείου, που βρέθηκε δίπλα στο κεφάλι του νεκρού άνδρα νεαρής ηλικίας. Η κατασκευή του δείχνει ότι το φέρετρο ήταν δεύτερη χρήση, ενώ η πρώτη μάλλον ήταν βάρκα. Το εύρημα έχει αποσπασθεί, μεταφέρθηκε στις αποθήκες της ΚΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Πειραιά και άρχισε η συντήρησή του. Φαίνεται ότι η έντονη υγρασία, η απουσία οξυγόνου καθώς και η παρουσία αργίλου συνέτειναν στην εντυπωσιακή διατήρησή του, περίπου 26 αιώνες.